

DE
MILITAIRE SPECTATOR.

TIJDSCHRIFT

VOOR HET

NEDERLANDSCHE LEGER.

Die Berührungspunkte zwischen der theoretischen und praktischen Kriegskunst, sind unendlich, und wollte man das Wissen des Kriegs von der Praxis trennen, und beides isoliren, so würden die Grundsätze ganz unfruchtbar, und die Regeln ohne Anwendung bleiben.

BISMARCK.

HOOFD-REDACTEUR

J. C. van Rijnveld.

DE RTIENDE DEEL.

SEPTEMBER 1844. — N^o. 3.



BREDA,
BROESE & COMP.

1844.

*De ondergetekenden verklaaren
dat dit Tijdschrift ter hunninger
Drukken is gedrukt en door henn
wordt uitgegeven*
Breda den 19^{ten} October 1844.
J. G. v. Rijnveld

MILITÄRE SPEKTATOR

TUDSCHRIFT

1854

HERMANN VON BISMARCK

Verlag von
Friedrich Vieweg
in Braunschweig

A. G. von Bismarck

BRUNNEN

BRUNNEN



BRUNNEN

1854

Militaire Spectator.

De MILITAIRE SPECTATOR verschijnt maandelijks, in Nos. van 3 vellen druks; zoodat de Jaargang uit 36 vellen druks (behalve de bijvoegsels, die gratis geleverd worden) bestaat, en voor f 6,25, uitgenomen de platen en kaarten, welke afzonderlijk betaald worden, aan de respectieve geabonneerden wordt afgeleverd.

Men abonneert zich bij alle Post-Directeuren en Boekhandelaren door het geheele Koninkrijk. Alle inzendingen voor dit Militaire Tijdschrift bestemd, geschieden vrachtfrij aan de Uitgevers BROESE & COMP. te Breda, of aan den Majoor der artillerie, VAN RIJNEVELD, te Nijmegen, met het opschrift: voor den Militairen Spectator. Voor oorspronkelijke opstellen kan een vastgesteld honorarium gevorderd worden, te ontvangen bij de Uitgevers, na de verschijning van het 6de en 12de nummer. Het verlangen daartoe moet kenbaar gemaakt worden bij de inzending der opstellen.

Militärische Briefe

EINER

VERSTORBENEN

AN

SEINE NOG LEBENDEN FREUNDE.

ACHTSTE BRIEF.

Olympus, den 10 November 1833.

Onderhoud met TURENNE over de vorming van menschen en krijgsliden. — Denkbeelden van DERFELINGEN over wetenschappelijke opleiding. — TURENNE's krijgsgeluk in den Eizas in 1674 door oneenigheid in Duitschland bewerkt. — De keurvorst FREDERIK WILLEM van Brandenburg en de hertog van BOURNONVILLE. — Gebreken in de toenmalige Deutsche krijgslagers. — Tocht van gezegden keurvorst tot bevrijding van Brandenburg van de Zweden. — Over de lichamelijke inspanning in den oorlog. — Geforceerde marsch van den keurvorst in den winter van 1769 van Berlijn naar Tilsit.

MERCURIUS heeft mij medegedeeld dat er spoedig weder eene vergadering bij MINERVA zou zijn, om eenige betwiste punten te behandelen. Ik beijver mij derhalve om opheldering te bekomen over twijfelachtige daadzaken, opdat ook ik het woord kan opvatten; want voor den wetenschappelijk gevormden geest leveren dergelijke discussiën groot genot op.

Onlangs liet TURENNE mij weten, dat het hem aangenaam zou zijn, een bezoek van mij te ontvangen. Ik toefde niet lang en heb een regt aangenaam onderhoud met den maarschalk gehad. Ons gesprek liep in het begin over onbeduidende onderwerpen, maar nam spoedig eene belangrijke wending. De burggraaf vroeg naar mijne vorige dienstbetrekkingen, naar den loop mijner wetenschappelijke vorming, naar de schrijvers wier werken ik het eerst gelezen, die mijne belangstelling het meest getrokken, en wier inzigten den grootsten invloed op mij gehad hadden, enz. Hij lachte, toen ik mijn leedwezen uitte, dat ik geen zuiver wetenschappelijke opvoeding bekomen en mijne beide eerste veldtogten als veertienjarige knaap bijgewoond had.

«Het nadeel van geen wetenschappelijke opvoeding te hebben gehad, schijnt juist niet zeer groot geweest te zijn,» merkte TURENNE aan; «men is, wel is waar, gewoon de wetenschap eene voedster te noemen wier melk des menschen geest vroeger rijp maakt, maar dit is eene wijze van redeneren gelijk er zoo vele zijn; zij bevat evenveel waarheid als dwaling. Des menschen geest is een goddelijke adem, een vonk, die door ontsteking van buiten of aandrift van binnen, vroeger of later tot eene groote vlam opflikkert, en alleen door een weelderig zinnelijk leven uitdooft, zonder dan ooit licht van zich gegeven te hebben. Men geloove niet dat de bemoeijng om den geest van de vroegste jeugd binnen wetenschappelijke vormen te besluiten, goede vruchten draagt; het benadeelt de ontwikkeling der geestkracht, evenzoo als het ligchaam door het keurslijf lijdt.»

«Maar zoo de geestkracht niet geoefend wordt,» antwoordde ik, «zal zij ook niet sterker worden; de geest moet toch iets ter bearbeiding hebben, men moet hem eene rigting geven.»

TURENNE. «Daarin hebt gij volmaakt gelijk, generaal, maar wie waarborgt, dat dit iets en die rigting altijd *datgene* zijn wat voor den mensch wezentlijk heilzaam is? Welk vader kan zich beroemen, dat noch hij, noch de leermeesters zijner zonen, ten deze in het een of ander hebben misgetast? en zou het welligt niet beter geweest zijn, dat men den geest van den knaap aan zich-zelfen had overgelaten, in plaats van hem eene *valse* rigting te geven? — Doch, gij vat mijne woorden verkeerd op; ik wil niet dat een knaap zonder onderwijs opgroeije; dit strookt niet met den staat onzer tegenwoordige beschaving; ik wensch maar alleen dat men de ontwikkeling van zijnen geest niet te eng beperkt. De geest wil vrijheid om zich te bewegen, meer nog dan de lichaamsleden ze noodig heeft, en wat hij welligt vroeger verzuimde, haalt hij later te spoediger in, zoo hij maar in 't algemeen aandrift tot werkdadigheid en onderzoek in zich bespeurt. Zonder die aandrift zal zelfs

de geheele opleiding vruchteloos blijven. Men leere den knaap het goede van het kwade, regt van onregt, waarheid van valsheid te onderscheiden, en bediene zich tot dat einde van de dagelijksche voorvallen en gebeurtenissen, als stof tot nadenken. Op deze wijs oefent men het oordeel. Zoodanige vorming is beter dan alle boekenwijsheid, zij kweekt den mensch tot een verstandig wezen op, en dat moet hij toch in de eerste plaats worden vóór hij zich op een bijzonder vak of beroep kan toeleggen.»

Ik. «Dit stelsel van opvoeding zal toch ook wel zijne zwakheden hebben, en den goeden uitslag evenmin waarborgen.»

TURENNE. «Veel beter dan eenig ander, mijn waarde generaal, mits men de zaak maar niet overijlt. De uitkomsten zullen zeker minder schitterend, maar voorzeker meer voldoende uitvallen. Ik zou u velen mijner kennissen kunnen opnoemen, die, schoon met een' goeden aanleg begaafd en eene zeer zorgvuldige opleiding genoten hebbende, zich later naauwelijks tot het middelmatige hebben verheven, terwijl anderen, die men geheel verwaarloosd had, spoedig zich zelve hunnen weg baanden en de hoogste vlugt namen. Het gaat hiermede even als met de gelukkige gevolgen in den oorlog. Niet de kennis van alle grondbeginselen en regelen van schranderheid leidt tot de overwinning, maar het helder inzicht der omstandigheden, de juiste waardering van de eigene en de vijandelijke kracht, de welberaden volharding in de uitvoering der ontwerpen, in 't algemeen de grootstmogelijke werkdadigheid.»

Ik. «Maar mij dunkt dat een volkomen wetenschappelijk gevormd verstand de beste leidsman is in al deze toestanden en betrekkingen.»

TURENNE. «Soms, ja, maar niet altijd. De wetenschap kan zoowel onze bondgenootte als onze vijandin zijn of worden, al naardat zij de werking van den geest, van het ideale, van het scheppend vermogen in den mensch begunstigt of bemoeijelijkt, en dit laatste is niet zelden het geval. Het ongunstig oordeel dat ik hier over de wetenschap vel, heeft voornamelijk betrekking op hare vormen; zij houdt den stroom van den geest tegen, stelt hem een dam; wel sterker stroomt hij nu in eene bepaalde rigting dan ingeval hij zich naar welgevallen uitbreiden kon; maar dewijl deze kunstige indijking meestal maar als 't ware eene bouwkunstige versiering der kennis zij, wordt ook de stroom van den geest niet altijd daárheen geleid waar hij waarlijk nuttig kan zijn; hij ondermijnt menigmaal het geheel fundament onzer hooggeleerde kennis en geraakt zodoende in strijd met het gezond verstand.

«Doch laat ons een ander onderwerp behandelen. Gij be-treurdet het dat gij uwe eerste veldtogten als knaap hebt bijgewoond. Ook ik bevond mij in denzelfden toestand, gelijk dan ook mijne eerste opvoeding niet zeer wetenschappelijk was. Dit heeft mij ten minste het voordeel verschaft, dat ik de kampplaats met geen wetenschappelijke vooroordeelen betrad. Mijn vader stierf toen ik pas mijn twaalfde jaar bereikt had, zeker met de overtuiging dat er niet veel van mij worden zou, want geest en ligchaam wedijverden bij mij in traagheid; alleen de zucht om op te merken was mij eigen, gelijk zulks gewoonlijk bij geringe werkdadigheid het geval is. Maar de daardoor onwillekeurig in mij verzamelde stof hoopte zich spoedig zoo zeer op, dat ik eindelijk besloot mijne gedachten en voorstellingen eenigzins te regelen. De ernst mijner beide ooms van moeders zijde, MAURITS en HENDRIK VAN NASSAU, die later de verzorging mijner opvoeding op zich namen en mij in hun leger als kapitein aanstelden, mag daartoe veel hebben bijgedragen, maar nog meer de kracht der noodzakelijkheid. Als neef van beroemde veldheeren, moest ik door daden toonen den mij verleenden kapiteinsrang niet onwaardig te zijn, en zoo werd ik door de omstandigheden zelve tot grootere zielswerkzaamheid gebracht. De gave van opmerking vormde zich meer en meer, en daarmede ook het talent om voordeel te trekken uit de erkende misslagen of verzuimen van anderen, in 't bijzonder van die der tegenpartij. De vroegtijdige gemeenschap met het krijgsleven leerde mij deszelfs grondstof: den oorlog, kennen; mijne gansche verbeelding en al mijne pogingen hadden weldra de strekking om den aard van den oorlog na te vorschen, en dat zal altijd de beste grondslag voor alle theoriën van den oorlog blijven, die, zonder zoodanigen grondslag maar al te ligt op dwaalwegen leiden. Hebt gij bij u-zelfen niet dezelfde ondervinding opgedaan?»

Deze vraag verraste mij min of meer, en ik wist nog niet hoe ik in mijn antwoord haar wederleggen zou, toen de kamerdienaar den maarschalk DERFFLINGER aandiende en deze hem op den voet volgde. «Welkom, mijn wakkere veldmaarschalk!» — riep TURENNE hem toe — «ook hij is er een die in de jeugd de wetenschappelijke moedermelk moest derven, en nogtans is hij een uitstekend veldheer geworden, die bij Straatsburg mij zeer gevaarlijk had kunnen worden.

DERFFLINGER. «Mijne voedster is eene praktisch rijke ondervinding geweest, en toch moet ik ten slotte bekennen dat ik haar onderrigt soms zeer duur betaald heb. Gaarne

had ik mij later eenigzins meer wetenschappelijk gevormd, maar de boeken die men mij aanbeval, waren allen zoo geweldig geleerd geschreven, dat ik ze of niet verstond, of de wetenschappelijke wartaal met mijne ondervinding niet overeen kon brengen. Ik schiep mij derhalve mijne eigene theorie en deze heeft mij later nimmer in verlegenheid gelaten. Maar waarover hebt gij het dan toch eigenlijk gehad, mijne heeren?»

TURENNE. « De generaal CLAUSEWITZ betreurde het dat hij geen wetenschappelijke opleiding had genoten voor hij de krijgslloopbaan betrad, en ik poogde hem te overtuigen, dat dit nadeel niet groot was, als voor 't overige hoofd en hart maar op de regte plaats zitten.

DERFLINGER. « Nu dat is fraai. De voortreffelijkste schrijver over den oorlog, die er zoo verheven over denkt, dat verwondering zich van ons meester maakt, en zoo duidelijk, dat men oogenblikkelijk een klaar inzicht in de zaak krijgt, betreurt het dat hij in de school niets geleerd heeft; en de uitstekendste fransche veldheer der zeventiende eeuw poogt hem te bewijzen dat men door zijne eigene geestkracht, door eigene werkdadigheid een bekwaam legeraanvoerder kan worden. Schertst gijl. onderling, of wilt gijl. met mij den spot drijven?»

IK. « Met uw verlof, heer veldmaarschalk, wij waren voor uwe komst in een ernstig gesprek en ik zou gaarne uwe denkbeelden vernemen over de waarde der wetenschappelijke opleiding.»

DERFLINGER. « Die wil ik wel in korte woorden zeggen; alleen moet gij mij beloven geen verkeerde gevolgtrekkingen daaruit te maken, dewijl ik dat niet verdragen kan. — Er zijn niet weinig voorbeelden van mannen, die zich in het een of ander moeilijk vak zeer uitstekend hebben betoond, zonder er wetenschappelijk toe te zijn opgeleid geworden; dit bewijst echter niet meer dan dat zij daartoe eene zeer groote geschiktheid of aanleg hadden, en door buitengewone inspanningen ten top van roem zijn gestegen. Eene wetenschappelijke, met het doel volmaakt strookende opleiding zou hun de taak veel gemakkelijker gemaakt, den weg tot het doel veel verkort hebben. Met opzigt tot den oorlog, echter, moet men deze stelling eenigzins wijzigen, omdat de krijgsvoring eene geheel eigenaardige kunst is, die niet gelijk andere menschelijke kunsten kan geleerd worden, en al het streng wetenschappelijke afwijst. Den oorlog moet men of in den oorlog, of aan den oorlog zelven (de krijgsgeschiedenis) bestuderen; de grondbeginselen voor zijne handelingen moet men er zich-zelfen stellen, want de tegenpartij en de omstandigheden verschillen zoo oneindig,

dat zelfs in volmaakt gelijkschijnende gevallen dezelfde handelwijze niet dezelfde resultaten oplevert. Ik spreek hier alleen van de theorie bij den oorlog in het groot. In de ondergeschikte krijgshandelingen is het wetenschappelijke hoogst nuttig; dáár heeft men grondbeginselen en gedragsregelen, aan welke men zich onbepaald kan houden. De veldheer echter die zich door theoriën wilde laten leiden, zou slecht eindigen; hij moet zich-zelfen wet en regel stellen, en deze telkens uit de bestaande of voorkomende omstandigheden afleiden.»

De burggraaf en ik waren met deze verklaring volkomen tevreden, en ik verheugde mij dat de oude veldmaarschalk, wiens heldere inzichten al zijne tijdgenooten hadden geroemd, ofschoon hij zich eerst in rijpere levensjaren op wetenschappelijke vorming toelegde, zijne eigen gemaakte ondervinding zoo juist en onbevooroordeeld wist te waarderen. Ik heb in den loop van mijn leven weinig mannen van onzen stand gekend, die niet alles, 't zij aan de ondervinding, of aan het talent, of aan de wetenschap wilden dank weten. Dat deze hoofddeelen van krijgskbekwaamheid doorgaans te zamen werken, onderling even gelijk moeten zijn en elkander moeten aanvullen, wil maar het kleinste getal erkennen. Toen ik nog directeur van de algemeene krijgsschool te Berlijn was, bragt ik, gelijk gij weet, dit onderwerp in de conferentiën meermalen ter spraak. De voorkeur voor materiele en stellige wetenschap, welke op kadetten-scholen mogelijk op hare regte plaats is, behield altijd de overhand, en de ware opleiding des geestes, gelijk die mij als jong officier door SCHARNHORST ten deel viel, kon geen wortel schieten. Voor mij had dit, bijna tegen wil en bedoeling, het voordeel gehad dat ik meer uitwerkte en beschaafde wat in den kring mijner gedachten lag, om ten minste door mijne letterkundige oefeningen te bewerken wat mij in mijne ambsetrekking onmogelijk was. Ben ik daardoor aan den staat en het leger nuttig geweest, zoo heb ik ten minste indirect aan mijne dienstverplichtingen voldaan, alhoewel anderen van meening waren, dat ik slechts in mijn eigen belang arbeide; want ik kon toch niets beter doen, dan — schrijven!

Gij kunt u naauwelijks een begrip maken van de beminenswaardigheid des maarschalks TURENNE, en dat is geen van de minste der noodige eigenschappen eens veldheers, die niet alleen bevelen, maar zijne ondergeschikten in den vollen zin des woords, beheerschen moet. Menigeen gelooft deze beheersching der gemoederen terstond met zijne benoeming tot opperbevelhebber te bekomen, of ze zich door een rotsch en barsch gedrag te kunnen verschaffen, maar dwaalt

daarin zeer. Innerlijke deugdelijkheid en beminnenswaardigheid in den omgang, gepaard met een regtschapen en vast karakter, ziedaar wat ons heerschappij over de groote massa geeft, die in de beoordeeling daarvan altijd eene zeer juiste tact bezit. De burggraaf had deze beminnenswaardigheid nog bovendien zeer noodig, want de onophoudelijke inbreuken van MAZARIN en LOUVOIS op zijne regten als veldheer, bemoeijelijken hem ongemeen in de uitoefening van deze zijne betrekking.

DERFFLINGER had slechts eenige malen aan den Rijn, tegenover den maarschalk gestaan, maar sprak met groote bewondering over diens veldheerstalent. In den loop van het gesprek geraakten zij min of meer in twist, met opzigt namelijk over TURENNE's werkeloosheid bij Straatsburg in 1674, toen de groote Keurvorst hem den slag aanbood, gelijk men toenmaals gewoon was te zeggen.

DERFFLINGER vroeg hem onder anderen: «Hoe het toch gekomen was, dat hij (TURENNE) na de komst van den Keurvorst in den Elzas, zonder slag of stoot voor ons was geweken, nadat hij kort te voren den hertog van Lotharingen bij Sinzheim en den hertog van Bournonville bij Entzheim (ook Ensisheim genoemd), zoo onstuimig aangevallen had.

TURENNE. «Voor deze voorzigtige werkeloosheid had ik zeer goede redenen. Na de aankomst der Brandenburgers, waren de Duitschers meer dan 50000, wij daarentegen 24000 man sterk; dit zou mij echter niet weerhouden hebben u ter gelegener tijd met een' aanval te vereeren, want gij Brandenburgers stond toch bijna alleen tegen ons over, en de andere troepen waren veel verder achterwaarts; maar ik was zeker van mijne zaak en wilde mij aan geen mogelijk ongeluk blootstellen. Ik wist dat de Zweden zeer spoedig met eene aanzienlijke magt in Brandenburg zouden vallen, en dat de Keurvorst, van wiens veldheerstalent ik groote gedachte had, slechts weinige maanden in den Elzas kon verblijven; ik wist verder dat BOURNONVILLE hem evenmin ondersteunen zou als de hertog van Lotharingen; de een uit naijver en onwil, de ander uit te groote toegevendheid jegens den keizerlijken veldheer. Had ik dus wel ernstige gevolgen te duchten? Voor 't overige was ik naauwkeurig met de oneenigheden in het duitsche hoofdkwartier bekend, en wist steeds wat in den kriegsraad was besloten geworden, en wat daarvan werkelijk zou uitgevoerd worden, want ik had zeer goede spionnen onder de lieden die u omgaven. De hoofdzak was dus maar, dat er eenige maanden tijds gewonnen wierden, 't welk alleen te verkrijgen was door dreigende stellingen in uwe nabijheid, en door te ontwijken zoodra gijl. voorwaarts ruktet.»

DERFFLINGER. «Dat had u toch duur kunnen te staan komen, zoo wij eindelijk BOURNONVILLE gedwongen hadden zich bij eenen aanval met ons te vereenigen, en aan scherpe taal heb ik het niet laten ontbreken; maar de hertog was ongevoelig voor schimp en spot.»

TURENNE. «Van den hertog was ik zeker; ik was met hem op een' gemeenzamen voet. Eer was er iets van den Lotharinger te vreezen, die de schande van Sinzheim had uit te wisschen; maar toenmaals wilde hij van den Keurvorst ook geene bevelen ontvangen, en dit was mij een zekere waarborg voor zijne werkeloosheid. Voor het overige hadt gijl. bij uw leger wel een dozijn regerende Vorsten en Prinsen van den bloede als bevelhebbers der onderscheidene rijks-contingenten; hoe was er dan snelheid en overeenstemming in de handeling te verwachten? Terzelfder oorzake moest gijl. ook spoedig gebrek hebben aan middelen van onderhoud, want het veel te groote vorstelijk gevolg nam het beste voor zich in beslag, en liet de troepen gebrek lijden. In een zeer voornaam punt heb ik mij nogtans vergist. Ik wist dat de Zweden reeds in November Brandenburg met een' inval zouden bedreigen, en hoopte met vertrouwen dat uw keurvorst ten langste in December den terugmarsch zou aannemen. Tot mijne groote verwondering legde hij echter zijne troepen in de omstreken van Colmar in kantonnementen. Nu moest ik andere maatregelen nemen. Ik deed versterkingen aanrukken, ging de Vogesen om en marcheerde op Befort, van waar ik het verspreide rijksleger wilde aanvallen en slaan. De uitzigten op het welgelukken waren niet ongunstig, want ik had thans meer dan 30000 man onder mijne bevelen, de Duitschers waren daarentegen door ziekte en desertie zeer geslonken en telden minder magt. Hierbij kwamen de ongehoorzaamheid en ontrouw van BOURNONVILLE.»

DERFFLINGER. «Aan laatstgenoemden alleen hebt gij de verovering van den Elzas te danken; zijne slechtheid ging alles te boven. Uw aanmarsch, burggraaf, was goed ingeleid en noodzaakte ons het leger bij Türkheim te vereenigen. Hier konden wij uwen aanval met alle gerustheid afwachten, want de Fechte dekte ons front, Colmar de linker, Türkheim de regter flank. Maar BOURNONVILLE's kwade wil bedierf alles. Toen de keurvorst met de hoogere bevelhebbers het vermoedelijk slagveld wilde in oogenschouw nemen, weigerde de hertog hem te vergezellen. Ik werd over deze onbeschaamdheid zoo verstoord, dat ik BOURNONVILLE toeduwde: «Ge moet als ieder ander uw pligt doen, en moogt niet als een oud wijf er bij blijven zitten.» Dat werkte;

ik hoopte dat hij mij van deze beleedigende woorden vol-doening zou vragen, en ik zou met zielslust hem den degen door 't lijf geregen hebben; maar de man had geen gevoel voor eer en schande. Ongelukkigerwijs was hem, als keizerlijk bevelhebber, den regter vleugel gegeven en alzoo de bezetting van Türkheim opgedragen geworden; hij verdedigde de stad echter niet, en de Franschen konden er ongehinderd binnentrekken. Daardoor was de stelling niet meer te houden. Met 48 dragonders van mijn regiment, eene afdeeling Munstersche dragonders, die afzitten moesten, en eenige honderde keizerlijke muskettiers onder den generaal SCHULZ, poogden wij nog wel, door het bezetten van eenige molens, de Franschen te beletten te deboucheren, bestormden zelfs een kerkhof met de sabel in de vuist; maar de Franschen waren op dit punt te sterk, en het gelukte den keurvorst niet dan met groote moeite, hen door zijne tweede slaglinie te verhinderen verder door te breken. — Het ergste stuk voerde BOURNONVILLE in den nacht uit. De keurvorst had bevolen dat de legertrouwen des avonds om tien uren naar Schlettstadt moest afrijden, maar het leger tot den volgenden morgen zou staan blijven, en op den volgenden dag den terugtogt aannemen, dewijl het niet overwonnen was; hij zelf wilde met de Brandenburgers wachten tot de overige troepen een eind ver vooruit gekomen waren. BOURNONVILLE beloofde hieraan naauwkeurig te voldoen, en zonder herhaald uitdrukkelijk bevel van den keurvorst, niet van de plaats te wijken. Maar, zou men het gelooven kunnen? Reeds ten elf ure des avonds nam hij met al zijne troepen den terugtogt aan, en stelde ons daardoor aan het gevaar eener nederlaag bloot, zoo gij, heer burggraaf, goedgevonden hadt ons met het aanbreken van den dag aan te vallen; op deze overwinning moogt gij alzoo niet zeer trotsch zijn.»

TURENNE. «Ik weet zeer goed aan wien ik deze overwinning te danken heb; wij willen ons echter daarover niet warm maken; maar liever nuttige lessen uit de gebeurtenissen trekken. Wanneer de lieden die ons door hun betoog zoo schoon voorhouden, hoe men veldslagen moet leveren en winnen, daarbij een weinig meer onbevooroordeeld te werk gingen en minder waarde hechtten aan hunne armzalige regels, dan zouden zij inzien dat de meeste veldslagen op eene geheel andere wijs gewonnen worden, dan door eene flank te bedreigen, eenen vleugel te omgaan, of het midden door te breken. Het bezetten van Türkheim bracht mij eenig voordeel aan, dat is waar; maar ik kon er weinig nut van trekken, want mijn geschut was nog achterwege, en ik had de stad bij het vallen van den avond wel-

ligt weder verloren, zoo zij met genoegzame magt ware aangevallen geworden, want uwe dragonders gingen met buitengewone stoutheid te werk. Maar gesteld al dat het gelukte mij in Türkheim staande te houden, zoo was mijn toestand den volgenden morgen nog niet veel beter, want bij den voortgezette aanval had ik uit Türkheim moeten deboucheren en met de ruitery over de Fichte gaan. Beiden was gevaarlijk, waarom ik ook op den dag van den slag er niet toe overging en besloot af te wachten wat mijne tegenpartij zou doen.»

DERFFLINGER. «En als wij de stelling niet hadden verlaten?»

TURENNE. «Dan zou ik hebben blijven staan; het eene zwaard had het andere in de scheede gehouden en de kracht van wil zou ten laatste gezegevierd hebben, gelijk zoo dikwijls plaats heeft. Ook *dat* zien de meeste theoristen over het hoofd, en schrijven dan de gevolgen aan de geheime werking eener flankstelling, of de Hemel weet aan welke meetkundige verhouding toe, welke in de werkelijkheid welligt niemand opgemerkt heeft, maar die op het geteekend slagplan zich zeer gevaarlijk voordoet.»

«Hoe was het echter mogelijk dat de keurvorst nog zoo lang aan de overzijde van den Rijn kon blijven, nadat hij van den inval der Zweden kennis droeg?»

DERFFLINGER. «Dat zal ik u zeggen. De keurvorst had eene hooge gedachte van zijne pligten als medelid van het Duitsche rijk en wilde die pligten getrouw vervullen; hij stelde tevens groot vertrouwen in zijne Brandenburgers en deze vertrouwden wederom hunnen grooten keurvorst. Waar nu pligtgevoel en wederzijdsch vertrouwen verbonden zijn, daar behoeft men nimmer, wat ons ook overkome, voor den uitslag bezorgd te zijn. Had men toenmaals onzen keurvorst tot opperveldheer van het Duitsche rijk, met onbepaalde volmagt benoemd, de kleine rijksvorsten verboden bij het leger te verschijnen, zoo zij niet stipt gehoorzamen wilden, dan zou het niet veel moeite gekost hebben den Franschen den Elzas weder te ontrukken, welks bezit zij bovendien slechts aan de oneenigheid hadden te danken welke de dertigjarige oorlog over Duitschland had gebracht; en deze oneenigheid heeft ons veel meer schade gedaan dan de gevolgen der materiële verliezen, welke men ligt weder herstelt als men over zijne krachten vrij beschikken kan.»

TURENNE. «De eenheid van het opperbevel was voor mij zeker eene gunstige omstandigheid; maar laten wij dit daar; ik zou liever, zonder nevenbeschouwingen, willen vernemen, waarom de keurvorst zijn land, dat van de Zweden veel te lijden had, zoo lang zonder bescherming liet.»

DERFFLINGER. «**FREDERIK WILLEM** was een waarlijk grootsch vorst. Hij was overtuigd dat de mishandeling zijner onderdanen door de Zweden, eene verbittering zou wekken, die zijne groote bedoelingen bevorderen moesten, want hij had niets minder op het oog dan de Zweden bij deze gelegenheid Pommeren te ontrukken. Ook wilde hij de Rijksstenden door zijn voorbeeld toonen, dat een Rijksvorst het algemeen belang boven zijn eigen belang moest stellen; de gevaarlijkste vijanden van het rijk waren toen de Franschen, en niet de Zweden; de eersten moesten dus bijzonder in het oog worden gehouden. Daar echter het rijk geen toebereidselen had gemaakt om des keurvorsten land tegen de Zweden te beveiligen, middelerwijl deze aan zijne rijksverplichtingen voldeed, moest hij toch ten laatste wel terugmarcheren; want zoodra het opperhoofd in zijne verplichtingen jegens de leden van het rijk te kort schiet, zijn ook deze niet meer gehouden hunne pligten jegens het opperhoofd te vervullen. Zoo was ons oud duitsch gebruik, en dat is een zeer goed gebruik, dewijl dit al de leden in wederzijdsche verbindtenis houdt, hen tot één geheel maakt, hun zedelijke vastheid geeft.»

TURENNE. «Tijdens den dertigjarigen oorlog schijnt gij echter niet zoo gedacht te hebben, mijn waarde veldmaarschalk; toenmaals streedt gij in de gelederen der Zweden, en dankt gij uwe verheffing aan de oneenigheid onder de rijksleden.»

DERFFLINGER. «Dat was geene kiesche aanmerking, burggraaf. Geen mensch is vrij van staatkundige dwalingen, en gij zijt het evenmin geweest als ik, immers hebt gij tegen uwen eigen koning geoorloofd, en wel als opperbevelhebber, terwijl ik de Zweden slechts als rijksoverste diende, wat minder te beteekenen heeft. Ieder mensch volgt zijne beste overtuiging. Of de Rijksvorsten toenmaals tegen het hoofd van het rijk hebben misdaan, of omgekeerd, dat mogen de heeren met hun geweten uitmaken; maar als een eenvoudig ruiter, die niets dan zijn hoofd en degen bezit, dienst neemt bij een leger, dat gemeenschappelijk met andere duitsche legers handelt, dan ligt daarin geen staatkundige misdaad besloten. Nadat ik echter zoo vele jaren lang de ellende en jammer had gezien, die gezegde onzalige oorlog over Duitschland gebragt heeft, leerde ik de waarde der eendragt oneindig hooger waarden, en de groote keurvorst scheen mij de man toe om ze in Duitschland op nieuw te vestigen; daarom bood ik hem mijne dienst aan, daarom waren wij, om zoo te zeggen, één hart en ééne ziel.»

TURENNE. «Laten wij daar de staatkundige aangelegen-

heden en verhaal mij liever hoe het den keurvorst gelukte de Zweden zoo snel te verdrijven.»

DERFFLINGER. «Wij vielen bliksemsnel op hen vóór dat zij er iets van vermoeden konden. De keurvorst had terstond na zijnen afmarsch van Schweinfurt, het gerucht doen uitstrooijen dat hij zwaar ziek geworden was; dit maakte de Zweden zorgeloos; zij verstrooiden zich door de geheele landstreek van de Havel en vermeenden tijdig genoeg van onze aankomst onderrigt te zullen worden om ons aan de Elbe of Havel met magt te kunnen te gemeet trekken. Hierin bedrogen zij zich echter geducht. Den $\frac{1}{2}$ Junij (1675) kwam de keurvorst te Maagdenburg, won hier nadere berigten in, en verleende den troepen een' rustdag. Den $\frac{1}{3}$, des morgens vroeg ten twee ure, werd naar Rathenow opgebroken. Aan het hoofd trokken 6000 ruiters, meest kurassiers, daarop volgden 1000 uitgelezen muskettiers, op 80 ladderwagens, hierop 14 stukken geschut met dubbele bespanning, en 40 wagens met munitie en schuiten om over te zetten en bruggen te slaan. De regen viel stroomsgewijs neêr; slechts met moeite sleepten wij het geschut en de wagens voort; maar een krachtige wil laat zich door geen moeilijkheden afschrikken als een gewigtig doel moet bereikt worden. Des avonds van den $\frac{1}{4}$, stonden wij voor Rathenow, dat door 6 kompagniën Zweden bezet was. De stad ligt op den regter oever van de Havel, de ophaalbruggen waren omhoog, alle toegangen versperd. Hier moest kloekberaden stoutheid beslissen. De muskettiers werden op schuiten overgezet, 600 man moest de Molenpoort, 400 het poortje bij den ijermolen bestormen, mijne dragonders op de Havelpoort losrijden. Ik leidde zelf den voortroep, de luitenant-kolonel UCKERMANN volgde mij met eenen sterkeren troep. Zoo ging het den $\frac{1}{5}$ vroegtijdig, in een dikken morgenmist, in galop op de Havelbrug af. Ik gaf mij voor een Zweedsch officier uit, die door Brandenburgsche ruiters vervolgd werd, noemde eenige namen van Zweedsche officieren, en bewerkte door mijne onstuimigheid dat de brug nedergelaten werd. Eerst nu trokken wij de sabel en hieuwen de slaapdrongen brugwachters neder. Hiermede was echter nog niet veel gewonnen, want de volgende ophaalbrug was eveneens opgetrokken en het ontstaand wapenrumoer belette eene nieuwe verschalking. Ik liet hierop 100 dragonders afzitten en beval hun de brug tot elken prijs meester te worden. Zij ontvingen echter een krachtig musketvuur. UCKERMANN sneuvelde aan mijne zijde; wij konden de Havel niet overkomen. Eindelijk had de generaal Görz met zijne 500 muskettiers de Molenpoort open-

geloopen, was in de stad gedrongen en kwam mij ter hulp. Wij renden de straten door naar de markt, waar de bezetting nog bezig was zich te verzamelen, en maakten af wat zich weerde; de overigen werden gevangen genomen.

« Door de bemagtiging van Rathenow brak de keurvorst het midden der vijandelijke stelling door, welke zich van Brandenburg tot Havelberg uitstreckte en voor 19000 man veel te uitgebreid was. De linker vleugel kon zeer gemakkelijk afgesneden worden, als men hem voorkwam in de bezetting der engten van Fehrbellin of Nauen, en dat was ook des keurvorsten oogmerk. Zonder versterking van voetvolk durfde men het echter niet wagen des vijands terugweg af te snijden, want deze was te ervaren in den oorlog en had talrijk geschut. De kommandanten van Berlijn en Maagdenburg werden derhalve door expressen bevolen, al het misbare voetvolk naar Nauen te laten rukken, en de luitenantkolonels KANOFSKY, HENNING en STRAUZ kregen bevel, met hunne ligte ruitery in den rug des vijands alle bruggen en overgangen over de talrijke wateren, af te breken, de dijken door te steken en den vijand alle mogelijke hindernissen in den weg te leggen. Deze maatregel was te noodzakelijker, daar de vijandelijke veldheer zich thans gereed maakte om den terugtocht aan te nemen, en zich met zijnen broeder, den generaal WALDEMAR WRANGEL, bij Ruppin scheen te willen vereenigen. — Den 16^{den}, des avonds ten-negen ure, bereikten wij bij Barnewitz de achterhoede van den vijandelijken linker vleugel en legerden in den nacht dicht tegenover hem; door den zwaren regen, den doorweekten grond en de afgematheid der troepen, konden wij echter niets tegen hem ondernemen. Met het aanbreken van den dag rukte men verder. De generaal LUTKE, die naauwkeurig met de omstreek bekend was, trok met 300 kurassiers aan de spits, maar kon de vijandelijke achterhoede volstrekt niet aan 't lijf komen, daar zij met groote bekwaamheid manoeuvreerde. Mijne dragonders moesten aanrukken en afzitten om den vijand uit Nauen te verdrijven, maar deze bood hardnekkigen en welgeregelden wederstand. De keurvorst werd ongeduldig en beval den generaal LUTKE met 1200 kurassiers den vijand om te trekken; wel zocht deze den besten weg over het Luch, maar de paarden zonken tot aan den buik in den modder, en velen bleven er uit afgematheid in steken. Desniettemin worstelde LUTKE zich door, maar kon, in weerwil van de grootste inspanning, den vijand niet meer bereiken.

« De beslissende dag van den $\frac{18}{30}$ Junij brak aan; reeds in den vroegen morgen draafde de Prins van Hessen Homburg

met 1200 kurassiers de Zweden achterna, om hen zoo mogelijk op te houden tot de keurvorst met de overige troepen en het geschut aangekomen was, hetgeen hem dan ook door eenige aanvallen gelukte. Men heeft later eene fabel verzonnen, en verhaald dat de Prins toenmaals zeer verliefd geweest was en zich uit jeugdige onbezonnenheid tot deze aanvallen had laten vervoeren, waarom de keurvorst hem zelf met de doodstraf had bedreigd, enz. Prins FREDERIK was toenmaals echter geen verliefd jongeling meer; hij telde reeds 43 jaren, had 16 jaren vroeger in Zweedsche dienst, voor Koppenhagen een' voet verloren, en werd voor een even omzigtige als kloeke ruiters-generaal gehouden. Daarom werd hem ook deze moeilijke taak opgedragen, en de keurvorst zou zelf den grootsten misslag hebben begaan, als hij een' te jongen, tot stoute onbezonnenheid genegen officier, met die gewigtige taak belast had. Wanneer intusschen de sterkere partij teruggaan en de zwakkere hem dat verhinderen wil, komt het natuurlijk spoedig tot een gevecht, en zoo was het ook hier; even natuurlijk volgde daaruit dat de Prins om ondersteuning moest vragen, opdat de vijand hem niet ontsnapte, en wederom ook natuurlijk, dat de keurvorst ze niet zoo dadelijk zond; want degeen die niet zelf op de plaats van het gevecht is, stelt zich de zaak altijd anders voor, en gelooft dat het doel ook met geringere middelen kan bereikt worden.

« Inmiddels was de keurvorst met de overige ruitery onbemerkt aangekomen en had zich met Prins FREDERIK vereenigd. De Zweden hadden omtrent 2 uren voor Fehrbellin, op eene omstreeks 2000 schreden breede, door broekland begrensde landtong halt gemaakt, dewijl de in hunnen rug vernielde brug vooraf moest hersteld worden. Hunne sterkte was alhier 7000 man voetvolk, 4000 ruiters en 38 stukken ligt geschut. Zij stonden in twee liniën, het voetvolk in het midden, en hadden voor hun front eene gracht van 5 voeten diepte en 12 voeten breedte (de zoogenoemde Liumner Landwehr), welke slechts op twee plaatsen kon doorgereden worden. Onze geheele magt bedroeg niet meer dan 5600 ruiters op vermoeide paarden, en 10 stukken geschut; van de muskettiers konden 500 man binnen twee uren, de overigen eerst later aankomen; de troepen die van Berlijn werden verwacht, kwamen eerst na de bevochten zege aan. — De keurvorst hield krijgsraad; een aanval kwam ons zeer gewaagd voor, alhoewel de vijand slechts een klein gedeelte van zijn geschut had laten oprijden; ik sloeg eene omtrekking voor, maar onze legerbevelhebber bepaalde zich tot een ander besluit. In onzen linker vleugel lag een zand-

heuvel, waarop de stukken opgereden werden en de vijand in de schuinste met groote werking beschoten werd. Tot dekking dezer batterij moesten mijne dragonders en die van BOMSDORF waken, welke ruiters afzaten en zich in drie hoopen schaarden, daarachter stond het regiment Anhalt; de overige regimenten maakten twee slagliniën uit, met teruggehouden' regter vleugel. Had de generaal al zijne stukken in 't vuur gebragt en rustig stand gehouden, dan hadden wij hem niet aan het lijf kunnen komen, en zouden de komst van ons voetvolk hebben moeten afwachten; maar hij beval zijnen regter vleugel onze batterij te veroveren, en dat werd zijn verderf. De dragonders stonden den aanval standvastig door, en nadat men tusschen de stukken geschut handgemeen geworden was en er man tegen man levendig gevochten werd, viel ik met twee regimenten op de in verwarring gekomen Zweedsche ruiters en muskettiers, terwijl de keurvorst en Prins FREDERIK de overige regimenten naar de gracht voerden, en de door mij overhoop geworpen Zweedsche regimenten zoo nadrukkelijk vervolgden, dat de geheele infanterie, waarvan de regter vleugel inmiddels teruggetrokken was, mede in de algemeene verwarring werd medegesleept. WRANGEL verloor bij deze gelegenheid al zijne tegenwoordigheid van geest en nam den terugtocht naar Fehrbellin aan. Wij volgden den hoefslag der Zweden en zaten hen van nabij op de hielen; het voornaamste moest echter het geschut doen, waarom de keurvorst de konstapels op de handpaarden deed zetten, opdat zij de stukken spoedig konden volgen. Zoo werd de vijand afwisselend beschoten en door de ruitery aangevallen, tot hij Fehrbellen bereikte, waar wij de vervolging moesten staken. Toen de brug eindelijk hersteld was zette hij den terugtocht voort; ik vervolgde hem echter met de ruitery zoolang de paarden nog adem hadden. Door deze zege was de geheele Mark bevrijd.»

Ik veroorloofde mij te vragen, hoe het mogelijk geweest was den veel sterkeren vijand onder zulk eene ongunstige terreingesteldheid te overwinnen; maar ontving van den veldmaarschalk het lakonische antwoord, dat hij dat zelf niet naauwkeurig kon zeggen. «De drommel moge weten hoe het zich toedroeg,» voegde hij er bij, «maar wanneer eenmaal ergens eene groote verwarring ontstaan is, dan wordt veel mogelijk van 't geen gij, geleerde schrijvers, juist bestrijdt. Wij allen wilden overwinnen of sterven; de Zweden daarentegen wilden aftrekken en alles medenemen wat zij in Brandenburg geplunderd en bijeengeschaapt hadden; bovendien verrasten wij hen en kunnen zij welligt

niet geloofd hebben, dat wij het wagen zouden hen aan te vallen. Het onverwachte gelukt in den oorlog het gemakkelijkst, en zelfs moet men soms het onwaarschijnlijke beproeven, als men niets beter weet te doen. Zoodanig was onze toestand. Waren wij geslagen geworden, dan zou men ons welligt van onbezonnenheid beschuldigd hebben; maar wij zegevierden, en van achteren vond het ieder zeer roemrijk. Zoo is de gewone loop der openbare meening, die steeds voorbarig over roem en schande uitspraak doet.»

«De Brandenburgsche troepen» merkte TURENNE aan, «moeten met een' voortreffelijken geest bezielde geweest zijn, anders zouden zij na zulk een' geforceerden marsch tot zoo groote inspanningen niet meer in staat geweest zijn.» — «De mensch,» antwoordde DERFFLINGER, «kan ongelooflijk veel wanneer hij moet, en nog meer wanneer hij wil.» — TURENNE: «Dat zou ik van onze ruitery niet durven beweren.» — «Dat geloof ik gaarne. Gijl. Franschen, gij weet ook die dieren niet te behandelen. Bij ul. zijn paard en ruiters twee zeer verschillende wezens, die elkander zelden beminnen; bij ons bestaat tusschen ruiters en paard de grootste toegenegenheid. De ruiters verpleegt zijn paard met de grootste zorg, en deelt, in geval van nood, zijn laatste stuk brood met hem; het paard erkent in den ruiters zijn' weldoener en zijn' meester te gelijktijd, en doet gewillig wat deze van hem vordert. Ten gevolge dezer wederzijdsche toegenegenheid, vergt de ruiters niets meer dan het dier bij mogelijkheid uitvoeren kan, het paard doet al wat zijne krachten toelaten, en dit is inderdaad dikwijls meer dan men gelooft.»

«Toen wij in 1678 de Zweden uit Pommeren verdreven, en hun zelfs het eiland Rugen ontnomen hadden, drong plotseling de generaal HORN — een onberoemde neef van den beroemden veldmaarschalk — met 16000 Zweden in Oost-Pruissen, waar slechts weinig troepen van ons stonden. Deze divisie dwarsboomde al de plannen van den keurvorst; een spoedig besluit en eene krachtige handeling waren hier noodig. Ik bevond mij juist te Berlijn, om een weinig te bekomen van de vermoeijenissen van den veldtocht, want ik was toenmaals reeds 73 jaren oud. De keurvorst verlangde echter dat ik hem op dezen gedenkwaardigen tocht vergezelde, en nu had ik snel mijne krachten terug. Wij trokken al de troepen te zamen die maar eenigzins konden ontbeerd worden. Op den 30^{sten} December (oude stijl) brak ik met 4000 kurassiers, 1500 dragonders, 3500 muskettiers en 34 stukken geschut van Berlijn op en kwam den 10^{den} Januarij (1679) bij Marienwerder. In deze twaalf dagen legden wij 60 duit-

sche mijlen af. De stukken geschut werden bij dezen marsch op sleden gelegd, de muskettiers op wagens vervoerd, evenzoo de ruiters wier paarden niet meer voort konden; de laatsten herstelden toch weer spoedig, nadat zij een of twee dagen aan de hand geleid waren. — Zoodra HORN onderrigt werd van onzen aanmarsch, week hij in groote haast tot Insterburg terug, vervolgd wordende door den generaal GÖRTZKE, die omtrent 4000 ruiters aanvoerde. Daar de keurvorst inmiddels het bericht bekomen had dat het Zweedsche leger door ziekte en desertie reeds tot op de helft geslonken was, besloot hij hetzelfde geheel te vernietigen; hij zond den kolonel TREFFENFELD met 2800 ruiters ter versterking van den generaal GÖRTZKE af, en beval dezen den vijand zoolang mogelijk op te houden. De landraden der omstreek kregen daarop bevel alle voorhanden sleden en trekpaarden den 16^{den} Januarij bij het ambt Karben aan het Frische Haff bijeen te brengen, alwaar nu het voetvolk en het geschut benevens den legertros andermaal op sleden geplaatst en op het zeven mijlen lange ijsveld naar Koningsbergen gereden werden. De ruitery marcheerde naar Tilsit. Den 19^{den} Januarij werd een dergelijke sledevaart over het Kurische Haff gedaan tot Gilge, waar het voetvolk en het geschut den landweg naar Tilsit insloeg; maar vóór deze nog aangekomen waren, had TREFFENFELD den vijand aldaar reeds bereikt, en hem door eenen onstuimigen aanval zoo aanzienlijke verliezen toegebracht, dat de generaal HORN ijlings den terugtogt naar Coadjuten aannam.»

«De keurvorst veranderde nu zijne marschrichting en trok naar Heidekrug, eene ellendige plaats, halverwege van Tilsit naar Memel, in de hoop van den vijand aldaar voor te komen. De Zweedsche veldheer was echter onderweg door TREFFENFELD's en GÖRTZKE's ruiters ingehaald, aangevallen en geslagen geworden, en had zich van Coadjuten regts naar Samogitie gewend, waar hij in een geheel onbekend, schier onbegaanbaar land kwam, welks bewoners alle achterblijvers dood sloegen. TREFFENFELD was hem met 1000 ruiters gevolgd, GÖRTZKE had zich daarentegen bij Heidekrug bij den keurvorst gevoegd. Deze brak den 22^{sten} Januarij ter verdere vervolging op, maar werd door de gidsen misleid, en kwam den volgenden avond slechts tot Lausdehnen. De generaal stond op dezen dag bij Wainuty en had den volgenden dag wel achterhaald kunnen worden, maar de keurvorst bedacht thans, dat ook zelfs de beste troepen, door zulke geforceerde marschen, bij groote koude en gebrek aan levensmiddelen, moesten te gronde gaan, en staakte dus hier de vervolging met de hoofdmagt. Alleen de generaal Schö-

NING werd met 1600 ruiters achterna gezonden, en dreef hen tot Buxen, acht mijlen van Riga, voor zich heen, in welke stad de generaal HORN van zijn gansche leger niet meer dan 1000 ruiters terugbragt, die zich in den beklagenswaardigsten toestand bevonden.

«Zoo eindigde deze vervolgingstogt, welken het Brandenburgsche leger in 25 dagen, met inbegrip der rustdagen, niet minder dan 110 duitsche mijlen afgelegd had, bij eene koude die zelfs het Haff deed bevrozen, onder afwisseling van regen en sneeuwjagt, zeer gebrekkig levensmiddelen bekomende, en in 't algemeen langs zeer slechte land- en boschwegen trekkende.»

TURENNE had den geheelen togt, stap voor stap, op de kaart gevolgd, viel den met al het vuur eens jongelings verhalenden veldmaarschalk, maar zelden met eene vraag over de landsverdediging in de rede, en hoorde hem met ingespannen aandacht aan. Toen DERFFLINGER zijn verhaal geëindigd had, werd hij door ons beiden met vragen bestormd over de inwendige zamenstelling van een leger, 't welk zoo veel had verrigt, en hij bleef ons geen antwoord schuldig, want hij bekleedde toen ter tijd bijna alle hooge krijgsbetrekkingen. Ook TURENNE moest daarna over de zamenstelling en inrigting van het fransche leger onder zijne bevelen menige opheldering geven. Voor het tegenwoordige kan ik u daarvan echter niets mededeelen, want MERCURIUS heeft reeds tweemaal bij mij laten vragen, of mijn brief nog niet spoedig gereed was, daar de geheimzinnige snelbode, dien hij naar den oever van de Spree moet zenden, niet langer met de afreis durft vertoeven. Derhalve, voor heden genoeg.

VERHAAL

DER
KRIJGSGEBEURTENISSEN IN HET LANDSCHAP RAUW, TER
WESTKUST VAN SUMATRA, GEDURENDE HET JAAR
1835, EN VAN DE HELDHAFTIGE VERDEDIGING
VAN HET FORT AMERONGEN.

DOOR

H. M. LANGE,

Majoor der Infanterie bij het O. I. leger.

Maar (Nederlanders, voelt uw adel!) 't was meer groot,
Toen Leydens burgerschaar ten prooi van hongersnood,
Besloot, niet om den dood voor 't Vaderland te lijden,
Maar voor dat Vaderland tot aan den dood te strijden.
Tot schimmen uitgetoerd, wêrstood elk op den wal,
Den honger, list, verraad, en Rome, en 't heeal!
En liever 't eigen vleesch ten gorgel ingedroven,
Dan zich der Spaanschen wraak ten wissel buit gegeven.
J. F. HELMERS, *De Hollandsche Natie;*
tweede zang.

(Vervolg van N^o. 2.)

Na zijne terugkomst op het fort Amerongen, vond de luitenant Poland aldaar, tot zijne groote vreugde, den officier
15. D. N^o. 5.

van gezondheid *W. van Weel*, die den 5den Julij was aangekomen, en zich vol ijver bezig hield met de geneeskundige behandeling van den chirurgijn *van der Souw* en de overige zieken en gewonden, met dat gunstig gevolg dat laatstgenoemde geneesheer tegen het einde van de maand Julij hersteld was, en de heer *van Weel* naar Natal kon terugkeeren.

Inmiddels werd de staat van zaken niet gunstiger. De vijand verzamelde zich in grooten getale bij Loebo-Sikapping en Senatar, en volgens berigten deswege, hielden zich onder hem verscheidene hoofden uit Agam op, vermoedelijk dezulken, welke na de overmeestering van Kamang door onze troepen, in de Padangsche bovenlanden (op den 10den Julij) uit die streken de wijk genomen hadden. De vijand scheen eene onderneming tegen onze verschansing te Loender op het oog te hebben, en zekere Toeankoe *Nan-garang* van Alaban-Pandjang, bad zich te Bato-Betingi, op drie en een half uur afstands van Loender verschanst. Ook werd het berigt ontvangen dat Toeankoe *Tamboesy* het voornemen had in Mandehiling te vallen, zoodat de bevolking van dat landschap in groote ongerustheid verkeerde. Ten gevolge van al deze omstandigheden, werd de bevolking van Mandehiling met alle weerbare manschappen onder de wapens geroepen, en aan de Rauwenaren den last gegeven, om zich voor eenige dagen van leeftoegt te voorzien en voor het kampement bij het fort Amerongen te verzamelen, zoodra van dat fort een sein van twee kanonschoten zoude gedaan worden, en voorts om een' genoegzamen voorraad kruid en lood in gereedheid te brengen.

Het was ook in het laatst van de maand Julij dat de kinderziekte zich in het landschap Rauw openbaarde.

De ongunstige berigten welke achtereenvolgens ontvangen werden, deden den luitenant *Poland* met reden voor eene vijandelijke onderneming tegen de redoute te Loender vreezen, en de overtuiging dat elk nadeel hetwelk den onzen mogt worden toegebracht, eene zeer schadelijke uitwerking zoude hebben op de gezindheid der Rauwenaren, en ook bij die van Mandehiling den moed zoude kunnen doen verminderen, deed hem besluiten om den 1sten Augustus, 's morgens om twee ure, met zijne kleine kolonne en 800 Rauwenaren op marsch te gaan naar Loender, zich echter niet doende vergezellen van de bevolking van Mandehiling, omdat hij noodzaak geweest was deze met den regent *Radja-Gedobang* aan het hoofd, naar Ankola te zenden, naardien Toeankoe *Tamboesy* in die streek gevallen was, en verscheidene kampongs op eene contributie van veertig Spaansche matten gesteld had, terwijl de kampongs welke zich daaraan niet hadden willen onderwerpen, verbrand en hunne opperhoofden ontvoerd waren.

Na te Loender vollediger berigten te hebben ingewonnen

betreffende de stellingen van den vijand, ging hij den 4den Augustus, 's morgens om twee uur, door het maanlicht begunstigd, met zijne zwakke kolonne en de Rauwenaren, weder op marsch. De sergeant *de Longa* werd met het aanbreken van den dag, met eene voorhoede van 20 soldaten en 200 Rauwenaren, te Oedjong-Padang over de rivier gezonden; na een kwartier uurs te zijn doorgemarcheerd, werd deze uit een bamboesbosch door een sterk geweervuur begroet, en door menigvuldige versperringen en randjoes verhinderd verder voort te rukken, terwijl hij bemerkte dat de vijand zich achter dat bosch had samengetrokken. Op het berigt hiervan rukte de luitenant *Poland* met zijne overige manschappen voorwaarts; na eenige inspanning gelukte het hun de versperringen en randjoes genoegzaam weg te ruimen, en het bosch, door een goed onderhouden geweervuur, van vijanden te zuiveren. Zoodra hij de andere zijde van het bamboesbosch bereikt had, vond hij den vijand, die ter sterkte van ongeveer 600 man, eene stelling op eene hoogte had genomen, zoo het scheen met het voornemen om de onzen, die met een hevig geweervuur van daar begroet werden, af te wachten. Zoodra de geheele magt van den luitenant *Poland* het bamboesbosch was doorgetrokken, viel hij den vijand met den stormpas aan, waarop deze, na slechts korten tegenstand, uit elkander stoof, door de onzen vervolgd wordende tot op de plaats waar de overblijfselen nog te zien waren van de benting, welke kort te voren door de onzen, in de nabijheid van Ampang-Gedang was verwoest geworden. Hij deed daarop den sergeant *de Longa* met de voorwacht voortrukken naar de genoemde kampong, welke na eene korte verdediging, door het detachement vermeesterd en betrokken werd, terwijl de vijand door de Rauwenaren nog eenigen tijd werd nagezet. De luitenant *Poland* keerde vervolgens met zijne geheele magt terug naar Loender, na alvorens Ampang-Gedang, hetwelk, na tot onderwerping te zijn gebracht, herhaaldelijk weder 's vijands zijde gekozen had, te hebben doen plunderen en in den asch leggen. Naauwelijks echter had hij den terugmarsch aangenomen, of de vijand kwam van alle zijden opzetten om de onzen te beschieten en uit te sehelden; eenige losbrandingen van de achterwacht waren nogtans voldoende om hem op behoorlijken afstand te houden, en eindelijk geheel te doen afdeinzen. Bij de gevechten van dien dag werden twee soldaten van de barissan door randjoes en één Rauwenaar door een gewerschot gewond. De luitenant *Poland* roemde zeer het gedrag van zijne troepen in het algemeen, inzonderheid dat van den Amboineschen sergeant *de Longa*.

Ofschoon de ondernemingen van den luitenant *Poland* over het algemeen goed geslaagd waren, werd zijn toestand en die der troepen in het landschap Rauw, niettemin bedenkelijk,

vooral toen zich bij de bevolking van dat landschap hoe langer hoe meer een slechte geest begon te openbaren; zijne geringe magt verminderde met iedere onderneming, en het gemis van geschut, de slechte staat der wapens en het ontberen van zoo vele verschillende benoedigdheden, als arak en anderen, welke door de moeilijke gemeenschap niet genoegzaam en regelmatig konden worden aangevoerd, waren zoo vele omstandigheden welke niet dan nadeelig konden werken. Daarbij werd het land gedurig met vijandelijke invallen bedreigd, en hoe gering zijne magt ook was, en hoe moeilijk het hem door de vermelde omstandigheden ook worden mogt, toch was de luitenant *Poland* herhaaldelijk verplicht bewegingen te doen om den vijand in bedwang te houden, aangezien eene ongenoegzame werkdadigheid en eene lijdelijke verdediging alleen van onze forten, spoedig het gevolg zoude hebben, dat de bevolking van Rauw, van welker slechte gezindheid de overtuiging reeds verkregen was, het gouvernement geheel zoude afvallen, en ophouden levensmiddelen voor onze troepen te leveren, terwijl zulks op den moed van de bevolking van Mandehiling ook eenen schadelijken invloed zoude hebben, en het vooral van belang was dezen levendig te houden.

De overweging van al deze omstandigheden deed den luitenant *Poland* besluiten, den 12den Augustus met zijne kleine kolonne, benevens 1000 man van den regent van Mandehiling, die van zijnen togt naar Ankola was teruggekeerd, met een aantal Rauwenaren en voorzien van den handmortier, weder uit te rukken, en dat wel mede ten gevolge der berigten dat de vijand uit Alahan-Pandjang, Alahan-Mati en Loebo-Sikapping, zich te Bato-Betingi met eene aanzienlijke magt verzameld, en aldaar verschansingen opgeworpen had.

's Morgens om negen ure vond hij de Padries achter Ampang-Gedang, op twee hoogten in stelling; hij stelde zijne troepen daarop in slagorde en zond Dato *Radja-Gagatengeärie* met 200 Bata's vooruit om den vijand langzamerhand terug te drijven, terwijl de Amboinesche sergeant *de Longa* met de voorhoede, zamengesteld uit 14 soldaten en 100 Bata's langs den grooten weg bleef voortrukken. Deze vond echter groote moeilijkheden te overwinnen, door de versperringen en de menigvuldige randjoes, waarmede de weg over eene lengte van meer dan een half uur beplant was, om welke reden de overige troepen eenen anderen weg zochten over het gebergte, langs welken zij de vijandelijke verschansingen voor de kampong Bato-Betingi weldra gewaar werden. De luitenant *Poland* rukte tot op een gewerschot van de benting op, liet de voorwacht op eene hoogte post vatten, eenige granaten in de benting werpen, en ze vervolgens door den regent van Mandehiling met zijne onderhoorige hulpstroepen, ondersteund door 25 man

geregelde troepen, bestormen. Ofschoon de aanval met moed en hevigheid werd uitgevoerd, was de tegenweer zoo hardnekkig, dat de aanvallers werden afgeslagen. De luitenant *Poland* verkende daarop persoonlijk zoo naauwkeurig mogelijk de vijandelijke stelling en plaatste zelf zich vervolgens aan het hoofd van eenen tweeden aanval, den luitenant *Popje* gelastende met de beide pelotons geregelde troepen, welke aan den voet van de hoogte in reserve bleven, den handmortier te dekken, en tevens de Bata's te beletten, bij onverhoopt mislukken van den aanval, de vlugt te nemen. In weerwil van de onversaagdheid waarmede deze aanval werd uitgevoerd, vermogt hij weinig tegen den hardnekkigen tegenstand dien men ondervond, wordende de onzen niet alleen met een hevig geweervuur, maar ook met een' zwerm steenen en bamboezen werpspiesen begroet. Deze aanval had alzoo geen betere uitkomst dan de eerste, en de onzen moesten op nieuw naar hunne stelling terug trekken. Alstoen zond de luitenant *Poland* den regent *Radja-Gedobang* met een gedeelte van zijn volk en den Europeschen sergeant *Feys*, door eene bergkloof, met last om te beproeven langs dien weg eenen bergtop te bereiken, welke achterwaarts van de vijandelijke benting gelegen was en dezelve beheerschte. Toen men hierin geslaagd was, werd een derde aanval ondernomen, doch toen de vijand ontwaarde, dat hij ook in den rug bedreigd werd, wachtte hij dezen aanval niet af, maar nam in allerijl de vlugt, door de onzen met den meesten spoed achtervolgd wordende tot de kampong Bato-Betingi, alwaar hij, achter eene aldaar aanwezige verschansing, korten tijd stand hield, doch spoedig genoodzaakt werd verder terug te trekken, door den regent van Mandehiling en de voorwacht vervolgd wordende tot de kampong Selebawang, alwaar hij op nieuw eenigen tijd stand hield, tot hij ook hier genoodzaakt werd zijnen overhaasten terugtogt andermaal te vervolgen tot de kampong Senatar. In deze kampong bood hij eenigen tegenstand, doch de plaats werd niet te min door de onzen vermeesterd, waarop de luitenant *Poland* met zijne gheele magt er binnen trok om er nachtverblijf te houden, langs de rivier herhaaldelijk patrouilles uitzendende, en den weg welke van daar naar Loebo-Sikapping loopt, zooveel mogelijk onbruikbaar doende maken. Ten vijf ure in den namiddag kwam de vijand de onzen in hunne legerplaats verontrusten, doch werd door de Bata's verdreven, en vertoonde zich niet gedurende den daarop volgenden nacht. Bij de gevechten van dezen dag waren de Amboinesche sergeant *de Longa* en zeven Bata's door gewerschoten, en vijftien Bata's, waaronder Dato *Radja-Gagatengeärie*, door randjoes gewond geworden. Van den vijand werden slechts vijf lijken gevonden, doch het is te vermoeden dat zijn verlies aanzienlijk geweest is.

Den 15den Augustus nam de luitenant *Poland* met de zijnen den terugtocht naar Loender weder aan, na alvorens de kampongs Senatar, Selebawang en Bato-Betingi te hebben doen in de asch leggen, om derzelve inwoners te straffen voor de ontrouw waaraan zij zich drie herhaalde malen hadden schuldig gemaakt. Een dertigtal karbouwen (buffels) welke men had buit gemaakt, werden medegevoerd.

Bij den terugtocht werd de achterhoede een paar malen, doch slechts onbeduidend aangevallen. Nadat de luitenant *Poland* de verzekering gekregen had, dat de vijand zich verspreid had, en naar Loebo-Sikapping en omstreken was teruggetrokken, zoodat voor den post te Loender vooreerst niets te vreezen was, keerde hij met zijne zwakke kolonne en de hulptroepen, den 16den Augustus terug naar het fort Amerongen.

Als zich bij de voormelde gevechten zeer dapper te hebben gedragen, vindt men vermeld: de Europesche sergeant *Feys*, de Europesche korporaal *Baas* en de Europesche flankeurs *Coucke* en *Courtani*; de Amboinesche sergeant *de Longa* en de Amboinesche fuseliers *Issa* en *Banke*; de Maduresche korporaal *Sandar*, de Tommongong *Kerto-Redjo* van de barisan, zoo mede de regent *Radja-Gedobang*, het kampongs-hoofd Dato *Radja-Gagatengeärie*, en de Bata's in het algemeen. Het gedrag der Rauwenaren wordt daarentegen zeer gelaakt: zij waren niet te bewegen aan den aanval op de verschansing voor Bato-Betingi deel te nemen, maar bleven op eene hoogte in stelling, blijkbaar met het oogmerk om den afloop van het gevecht af te wachten en daarvan afhankelijk te maken, of zij de onzen zouden in den rug vallen of op onze zijde blijven. Toen de vijand eenmaal tot wijken gebragt was, kwamen zij met groot geschreeuw opzetten, om aan de achtervolging en plundering deel te nemen.

Hoe ver ook van het moederland verwijderd, hoe ongunstig de omstandigheden in vele opzichten wezen mogten, en hoe gering ook daardoor bij velen de hoop mogt wezen, om den geliefden geboortegrond eenmaal weder te zien, bleef men aan dien grond en aan deszelfs geëerbiedigden Vorst niet te min indachtig, want uit de aantekeningen blijkt, dat door de bezetting van het fort en kampement Amerongen, op den 24sten Augustus 1855, 's Konings verjaardag, parade gehouden werd, en de officieren en soldaten, zoo goed de omstandigheden het toelieten, werden onthaald.

Zoodra de opstand, van welken reeds gesproken is, zich in de maand Januarij 1855, op zulk eene noodlottige wijze geopenbaard had, was van den ongunstigen staat van zaken, en van de grootte behoefte aan versterking der krijgsmagt — eene behoefte welke door die omstandigheid nog zoo veel grooter geworden was — door den luitenant-kolonel *Elout* kennis ge-

geven aan Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal. Ten gevolge hiervan werd de generaal-majoor *C. J. Riesz*, als gouvernements-commissaris, aan het hoofd van ongeveer 1200 man troepen, waaronder eenige artillerie en 30 man kavallerie, naar de westkust van Sumatra gezonden, terwijl de opperlandvoogd reeds toen zijn voornemen mededeelde, om een paar maanden later, zich in persoon derwaarts te begeven. De generaal-majoor *Riesz*, kwam met de gemelde troepen omstreeks den 20sten Junij 1855, te Padang aan.

Dadelijk na de aankomst van deze versterking, werden door den generaal-majoor *Riesz* met den luitenant-kolonel *Elout*, maatregelen beraamd, om weder aanvallerwijze te handelen, en de bloedige gevechten welke in Agam (Padangsche hovenlanden) bij Kamang op den 9den Julij geleverd werden (1), als ook de vermeestering van die plaats den daarop volgende dag, waren daarvan de eerste kenmerken. De vijand die van de aankomst van zulk eene aanzienlijke versterking natuurlijkerwijze onderrigt was, maakte zich nu ook tot verdediging gereed, en door drie Bata'sche vrouwen, welke uit Alahan-Pandjang gevlugt waren, alsmede van de door hem uitgezonden bespieders, ontving de luitenant *Poland* in het laatst van de maand Augustus berigt, dat te Alahan-Pandjang, Koempolan en omstreken, vele verschansingen werden opgeworpen, dat ter eerstgenoemde plaats acht stukken geschut voorhanden waren, en dat de bevolking van Alahan-Pandjang, Koempolan, Pisang en de 3 Kotta's, het voornemen had om het oprukken onzer troepen tot den aanval, van de zijde van Mingoppo te beletten, terwijl die van Loebo-Sikapping en omstreken ditzelfde zouden pogen te doen ten aanzien der troepen welke uit Rauw konden worden verwacht. Voorts werd berigt dat de vijand in het algemeen het voornemen had, zich tot het uiterste te verdedigen, en ingeval hij mogt overwonnen worden, in de bosschen en wildernissen de wijk te nemen. De bevolking van Talo bleef steeds eene dubbelzinnige rol spelen.

Van de versterking welke met den generaal-majoor *Riesz* was aangekomen, werd een gedeelte voor het landschap Rauw bestemd, om ook van die zijde te kunnen medewerken tot den algemeenen aanval welke tegen Bondjol zoude ondernomen worden; 30 Europeanen, namentlijk, benevens 10 Amboinez, werden onder den majoor *H. A. Eilers*, over Ayer-Bangies derwaarts gezonden, en 30 inlanders onder den luitenant

(1) Bij deze gevechten werd van onze zijde een vrij aanzienlijk verlies geleden aan dooden en gewonden; op den 9den Julij sneuvelde onder anderen de majoor der infanterie *L. C. du Bus*, adjudant van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal, terwijl aan de op dien dag bekomen wonden, den 10den Julij, overleed de 2de luitenant der hussaren *F. Bredart*, die aan dit gevecht op zijn verzoek met de infanterie deel nam.

J. Bischoff, over Natal; onder geleide van welken laatsten een kanon van drie pond werd medegezonden.

De majoor *Eilers* kwam den 7den September met de vermelde Europeanen, en vergezeld van den luitenant-adjutant *J. Moltzer* en den 2den luitenant *H. H. von Tschudy*, benevens den Radeen-Tommongong *Aboe-Sangeb*, op het fort Amerongen aan, en nam aldaar het militair gezag op zich. Reeds den 4den September was de luitenant *Poland* hem, op het bericht van zijne ophanden aankomst, te gemoet gegaan, ten einde hem op marsch met het vervoer zijner pakkaasje als anderzins behulpzaam te zijn. De luitenant *Bischoff* bereikte met zijne manschappen en den drieponder, ten gevolge van den moeilijken weg, vooral voor het transport van geschut, eerst veel later zijne bestemming, zooals later zal worden vermeld.

Reeds den 8sten September werd op het fort Amerongen de aanschrijving ontvangen, waarbij, namens Zijne Excellentie den Kommissaris-Generaal (1) *van den Bosch*, die den 25sten Augustus te Padang was aangekomen, het bevel werd gegeven om tegen Bondjol op te rukken, welke plaats, luidens die aanschrijving, uiterlijk den 16den September moest overmeesterd zijn.

Er was alzoo geen tijd te verliezen; aan den regent van Mandehiling werd last gegeven om zoo veel manschappen op te roepen als hij maar onder de wapens kon brengen ten einde den 12den September voor den afmarsch gereed te zijn, en den 10den September werd aan den luitenant *Bischoff* eenig volk van Mandehiling te gemoet gezonden, om hem in het vervoer van het kanon en toebehooren behulpzaam te wezen, en zijne aankomst daardoor zooveel mogelijk te bespoedigen.

Den 15den September rukte de mobiele kolonne, welke nu ongeveer 180 bajonetten sterk was, voorzien van den handmortier, naar Loender op, alwaar de majoor *Eilers* den volgende dag eene inspectie hield over de vereenigde krijgsmagt, bij welke gelegenheid bleek, dat zich 1000 Rauwenaren, doch slechts 400 Bata's onder de wapens bevonden; gedurende den opmarsch groeide het getal Bata's echter tot ruim 1000 man aan. Den 15den September rukten deze troepen op tot Senatar, nergens tegenstand van eenig belang ontmoetende, en den 16den tot halfweg Loebo-Sikapping, op welken marsch, bij eene vrij levendige schermutseling van onze zijde, het inlandsche hoofd, Sultan *Maleijo* van Penganten, bene-

vens twee zijner manschappen sneuvelden, en de Amboinesche sergeant *de Longa* en twaalf Bata's gewond werden. Den 17den September marcheerden onze troepen door naar Loebo-Sikapping; toen zij ongeveer nog een uur van die plaats verwijderd waren, kwamen de inlandsche hoofden hen te gemoet, hunne onderwerping aanbiedende, en mededeelende dat onze troepen uit de Padangsche bovenlanden Alahan-Pandjang tot op den afstand van vier uren genaderd waren, en dat de Toeankoe *Nan-garang* van Bondjol en Dato *Bezaar* van Loebo-Sikapping gesneuveld waren.

Ofschoon aan den majoor *Eilers* de stellige last gegeven was, om van Loebo-Sikapping niet naar Bondjol op te rukken, voor dat hij het zekere bericht zoude ontvangen hebben van de aankomst aldaar van eene der andere kolonnen, hetzij die welke uit de Padangsche bovenlanden, of die welke van Mingoppo derwaarts was opgerukt, zoo werd de marsch naar Bondjol nogtans den 18den September voortgezet, en aangezien de gewone weg met vijandelijke verschansingen geheel was afgesloten, werd van een pad door het gebergte gebruik gemaakt. De majoor *Eilers* vermeende van het hem gezonden bevel, ten gevolge der hierboven vermelde berichten van de nabijheid onzer troepen uit de Padangsche bovenlanden, te mogen afwijken, en zulks te eerder, omdat de dag op welke, volgens de ontvangen aanschrijving, Bondjol uiterlijk moest overmeesterd zijn (16 September), reeds voorbij was. 's Namiddags in de vallei van Alahan-Pandjang gekomen zijnde, geraakten onze troepen met den vijand in een zeer scherp gevecht, waarbij de Radeen-Tommongong *Aboe-Sangeb* benevens zes onder-officieren en manschappen sneuvelden, terwijl elf man gewond werden. De vijand werd nogtans teruggedreven, en onze troepen bereikten 's avonds Bondjol-Itam, in welke kampong zij hun nachtleger opsloegen, na haar door de Rauwenaars en Bata's, zooveel de tijd en middelen zulks toelieten, te hebben doen verschansen.

De dag van den 19den September was voor de onzen zeer noodlottig. Den geheelen dag waren zij genoodzaakt vijandelijke aanvallen af te weren, en onophoudelijk werden zij door den vijand gekweld en verontrust. De majoor *Eilers* zond twee brieven naar Bondjol, doch slechts op een derzelve werd een niets goeds beteekenend antwoord gegeven. Van de beide andere kolonnen, welke mede tegen Bondjol moesten zijn opgerukt, werd niets vernomen, en de troepen onder den majoor *Eilers*, waren te zwak om zich in de valei van Alahan-Pandjang alleen staande te houden, terwijl zij ook niet genoegzaam van leeftocht voorzien waren. Ten gevolge van deze omstandigheden, gaf de genoemde hoofd-officier bevel, om 's avonds ten elf ure in stilte den terugtogt aan te nemen.

Maar eene ongekende oorzaak deed tegen het vallen van

(1) Kort voor zijn vertrek van Batavia, werd ten gevolge daartoe bekomen magtiging van den Koning, door den Gouverneur-Generaal *J. van den Bosch*, den titel van *Kommissaris-Generaal* aangenomen, en het beheer der zaken door denzelfden voor een gedeelte gelijktijdig opgedragen aan den heer *J. C. Baud*, met den titel van *Gouverneur-Generaal ad interim*.

den avond in de legerplaats der onzen een plotselinge schrik ontstaan, welke al de hulptroepen, zoowel die uit Mandehiling, als die uit Rauw beving, zoodat zoowel zijlieden als al de Koelies, op het onverwachts de vlucht namen. Door deze onvoorziene gebeurtenis werd de toestand van de weinige geregelde troepen, welke in Bondjol-Itam waren achtergebleven, zeer hachelijk; zij deed de noodzakelijkheid ontstaan om den terugtogt onmiddellijk aan te nemen, ten einde te voorkomen dat zulks ten eenemale werd onmogelijk gemaakt. Aan deze noodzakelijkheid werd alzoo tegen zeven uur des avonds gevolg gegeven, maar door het volslagen gemis aan transportmiddelen, was men niet alleen verplicht den handmortier met munitie en toebehooren, en alle pakkaadje achter te laten, maar men moest tot het allersmartelijkst besluit komen, om ook veertien zwaar gewonden aan hun lot over te laten. De getrouwe regent van Mandehiling, *Radja-Gedobang*, had zich niet van de onzen verwijderd, doch slechts twee zijner manschappen hadden dit loffelijk voorbeeld gevolgd.

De neerslagtigheid had zich van onze troepen zoodanig meester gemaakt, dat het den officieren veel moeite kostte hen eenigzins te bemoedigen, en hun de hooge noodzakelijkheid van eenen geregelden terugtogt in te prenten, vooral toen zij vervolgd werden door eene overmagt van Padries, welke een levendig geweervuur op de onzen losten, waardoor den onzen nog het verlies van eenen tamboer en twee Amboinesche, benevens van één inlandschen fuselier werd toegebracht. De menigvuldige regen, welke kort te voren gevallen was, maakte den marsch bij de duisternis en in het bergachtig terrein, bovendien ten uiterste moeilijk. 's Nachts om twee uren bereikten de onzen eene kleine vlakte, en vermits de duisternis den vijand verhinderd had hen tot daar te vervolgen, werd besloten aldaar eenige uren rust te nemen, waaraan allen groote behoefte hadden.

Den 20sten September werd de terugtogt 's morgens te half zes uren weder voortgezet; nauwelijks hadden de onzen een paar uren gemarcheerd, of zij werden weder door eenen zwerm Padries vervolgd, wier vuur hen echter gelukkig weinig na-deel toebrengt. Om tien uur bereikten de onzen eene kleine verlatene kampong, welke slechts een zestal hutten bevatte; binnen dezelve werd eenigen tijd halt gehouden, om den troep te verzamelen en de pelotons weder behoorlijk te formeren; het bleek bij die gelegenheid, dat bij den aftogt van den vorigen avond en nacht, 53 manschappen, zoo Europeanen als inlanders, achtergebleven, en dus hoogstvermoedelijk om het leven gebracht waren. Gedurende het kortstondig verblijf op deze plaats, werden de onzen van twee kanten en met een levendig geweervuur aangevallen, waardoor twee inlandsehe fuseliers gewond werden; zij konden niet verbonden wor-

den, omdat de chirurgijn *van der Souw* zijne instrumenten en verdere benodigdheden bij den terugtogt almede verloren had. Volslagen gebrek aan voedsel, waaraan zeer groote behoefte gevoeld werd, en de hoop dit elders te zullen vinden, deed alras weder tot het voortzetten van den marsch besluiten; de zwerm Padries welke de onzen vervolgde, werd ieder oogenblik talrijker. Om twaalf ure 's middags bereikten de onzen de vlakte van Loebo-Sikapping, alwaar eene groote menigte gewapend volk gezien werd, welke de regent *Radja-Gedobang* spoedig herkende voor zijne onderhoorige Bata's, die zich na hunnen overhaasten aftogt van den vorigen avond, aldaar verzameld hadden en de onzen waren blijven afwachten. Ook een andere hoop gewapend volk werd ontwaard, welke bleek uit Rauwenaren te bestaan, die te vergeefs getracht hadden de Bata's over te halen om zich gezamentlijk met hen tegen den doortogt der onzen te verzetten. Op het berigt hiervan, begaf de luitenant *Poland* zich tot de Rauwenaren, en beval den *Jang-di-Perloeon*, de bevolking van Loebo-Sikapping, welke zich bij hen gevoegd had, dadelijk naar hunne kampongs terug te zenden, onder bedreiging van onmiddellijke bestraffing ingeval van weigering. De Rauwenaren, die door deze handelwijze op nieuw van hunne kwalijkgezindheid hadden doen blijken, werden alsnu in twee gedeelten gesplitst, waarvan het eene voor, het andere met de Bata's, achter onze troepen marcheerden, ten einde hunne magt op die wijze te verdeelen. Vermits ook te Loebo-Sikapping geen levensmiddelen te vinden waren, werd de marsch dadelijk weder aangenomen en vervolgd tot 's avonds half zes, als wanneer onze troepen met de Bata's in eene kleine kampong hun nachtkwartier bleven houden, terwijl de Rauwenaren in eene andere, op eenigen afstand gelegene kampong gezonden werden.

Den 21sten werd de marsch zonder verdere wederwaardigheden aan te treffen, voortgezet tot Loender, alwaar onze troepen 's avonds om zeven ure aankwamen, en den daarop volgende dag keerde het overschot der kolonne met de hulptroepen naar het fort Amerongen terug.

De luitenant *Bischoff* was met zijn onderhebbend detachement, na eenen ten uiterste vermoeijenden marsch, den 21sten September, ter laatstgenoemde plaats aangekomen, en het kanon van drie pond werd den 24sten van diezelfde maand door de Bata's, welke met die taak waren belast geworden, aangebragt.

Onmiddellijk na het echee, hetwelk de onzen in den avond van den 19den September, in de vallei van Alahan-Pandjang geleden hadden — een echee, waarvan de oorzaak welligt gelegen heeft in een verraderlijk opzet van de Rauwenaren, door het verspreiden van een vals alarm onder de hulptroepen — hadden eenige Rauwenaren zich regtstreeks en met den meesten spoed naar hun land begeven, om de bevolking tot eenen aanval

op de beide forten aldaar aan te sporen. De luitenant *Logeman* maakte zich onder die omstandigheden door zijn manmoedig gedrag zeer verdienstelijk, en zoowel daaraan als aan de komst van den luitenant *Bischoff* met zijn onderhebbend detachement, moet het worden toegeschreven dat de Rauwenaren van hun voornemen afzagen.

Niet alleen de poging, welke door de troepen uit Rauw was aangewend geworden, om tot de overmeestering van Bondjol mede te werken, was, zooals wij gezien hebben, ten eenemale mislukt, maar ook de kolonnen welke uit de 50 kotta's (Padangsche bovenlanden) onder den majoor *de Quay*, en van Mingoppo (Benedenlanden) onder den luitenant-kolonel *Elout*, met dat oogmerk waren opgerukt, werden door omstandigheden van verschillenden aard, zonder hun doel te kunnen bereiken, tot den terugtocht genoodzaakt (1), en de aanval welke in den vroegen morgen van den 28sten September, onder het onmiddellijk beleid van Zijne Excellentie den Kommissaris-Generaal *van den Bosch*, in de Padangsche bovenlanden tegen Matoea ondernomen werd, om vervolgens van daar tegen Bondjol op te rukken, had evenmin een gunstig gevolg, voornamelijk doordien verontrustende berigten van elders het onmogelijk maakten voor die enkele stelling zulk eene aanzienlijke krijgsmagt vereenigd te houden, als voor deszelfs belegering vereischt werd. De kleine voordeelen, welke aldaar met veel inspanning en opoffering reeds waren bevochten geworden, moesten dien ten gevolge weder worden prijs gegeven, en het beleg voor Matoea in den nacht van den 1sten op den 2den October door onze troepen worden opgebroken.

Al deze omstandigheden waren meer dan voldoende om den overmoed van den vijand aan te vuren, en meer en meer de kwalijkgezindheid te openbaren van de zoodanigen, welke reeds lang onze belangen alleen in schijn waren toegedaan geweest en nu eindigden met het masker geheel af te werpen; de toestand van onze troepen in het landschap Rauw, werd van dien tijd af, met iederen dag bedenkelijker, en gedurig werden zij door nieuwe gevaren omringd, zooals het vervolg van dit verhaal zal doen zien.

Reeds voor het einde van de maand September sloegen de Padries te Loebo-Sikapping en omstreken handen aan het werk, om hunne verschansingen en andere middelen van verdediging te herstellen en in weerbare staat te brengen; door de bevolking van Loebo-Aroe werden pogingen aangewend om de

gemeenschap met Mandehiling onveilig te maken, en verscheidene Bata's waren op den weg reeds van hun goed beroofd geworden, welke lot ook eenen Chinees met koopwaren was te beurt gevallen; voorts werd het berigt ontvangen dat Toeankoe *Tamboesy* het voornemen had binnen Mandehiling te vallen, ten gevolge van welke tijding een groot gedeelte van de Bata's weggezonden werd om hun eigen land te verdedigen.

Op den 1sten October ontvingen de onzen op het fort Amerongen een bezoek van den vader van den regent van Mandehiling, die met zeven kanonschoten begroet werd.

Den daaropvolgenden dag werd door den majoor *Eilers*, met den 1^{sten} luitenant *Poland*, den 2^{den} luitenant *Logeman*, den *Jang-di-Pertoean* van Rauw, en eenige andere inlandsche hoofden, eenen krijgsraad belegd, door welchen *Radja-Molano*, hoofd van de kampong Kwamen, werd schuldig verklaard aan verraad jegens het Gouvernement, hebbende hij de Rauwenaren bij den terugtocht der onzen uit Alahan-Pandjang, aangespoord, hen bij Loebo-Sikapping den doortocht te beletten en daarna om het leven te brengen; een voornemen waarvan ter zijner plaatse is melding gemaakt. Hij werd deswege veroordeeld tot de straf des doods met den strop, welk vonnis 's daags daaropvolgende ten uitvoer gelegd werd.

De inval waarmede Toeankoe *Tamboesy* het landschap Mandehiling bedreigde, vond in het begin van de maand October werkelijk plaats, doch hij werd door de Bata's, die op zijne komst waren voorbereid, zoo goed ontvangen, dat hij geheel verslagen en met achterlating van veertig dooden, op de vlugt gedreven werd, terwijl van de bevolking van Mandehiling slechts één man sneuvelde; drie menschenhoofden van het volk van Toeankoe *Tamboesy* werden den 4den October als een zegeteeken op het fort Amerongen aangebragt, terwijl later ook een *doebalang* van hetzelfde vijandelijke opperhoofd gevankelijk aangebragt, en vervolgens ter dood veroordeeld werd.

Den 7den October wenschte de majoor *Eilers* een gesprek te houden met Dato *Bagindo-Alam* van Padementingi, die zich sedert eenigen tijd niet meer in het fort of kampement had laten zien; deze bleef echter volstrekt weigerachtig aan de uitnoodiging van den majoor te voldoen. De majoor *Eilers* verzocht daarom dat een der officieren zich vrijwillig als gijzelaar naar Padementingi begeven zoude, ten einde Dato *Bagindo-Alam* op die wijze tot de gewenschte bijeenkomst over te halen. De 1ste luitenant *Poland* bood zich met den Tommongong *Kerto-di-Redjo*, daartoe aan, en beiden begaven zich 's morgens om tien ure, te paard gezeten, naar Padementingi. Deze kampong op den afstand van een gewerschot genaderd zijnde, gaven zij met een witten doek een teeken van de vreedzaamheid huns oogmerks, ontdeden zich voorts van hunne sabels en vervolgden daarop hunnen weg te voet. Door twee Padries welke

(1) De opmarsch en terugtocht van de laatstgemelde kolonne, welke onder bevel van den luitenant-kolonel *Elout*, van de zijde van Mingoppo werd aangevoerd, vindt men beschreven in den *Militairen Spectator*, 8ste jaargang, N^o. 6, bladz. 125-128, zoo mede in de *Herinneringen van den 1sten luitenant J. C. BOELHOUWER, aan zijn verblijf op Sumatra's westkust, in de jaren 1831-1834*, bladz. 153-167.

hên te gemoet kwamen en hen de hand boden, werden zij binnen de kampong geleid, alwaar, nabij het huis van Dato *Bagindo-Alam*, de *Jang-di-Pertoean* van Rauw met eenige andere hoofden hen te gemoet kwam; deze hoofden ontvingen hen zeer beleefd en bragten hen binnen het gemelde huis, alwaar hun eene plaats werd aangewezen, welke zij weldra door een twaalfstal gewapende *doebalangs* omringd zagen. Hier deed de luitenant *Poland* mededeeling van het oogmerk zijner komst. In den beginne scheen er weinig genegenheid te bestaan om aan de uitnoodiging gevolg te geven, doch nadat de hoofden zich een uur lang hadden afgezonderd om over de zaak te raadplegen, keerden zij terug en gaven te kennen dat Dato *Bagindo-Alam* bereid was om zich naar het fort te begeven, doch verzocht om van de paarden der beide officieren te mogen gebruik maken, hetwelk onmiddellijk werd toegestaan. Dato *Bagindo-Alam* vertrok daarop met een gevolg van ongeveer 50 man.

Gedurende de afwezigheid van Dato *Bagindo-Alam*, knoopten de overige hoofden met den luitenant *Poland*, die intusschen, evenals de *Tommongong*, streng bewaakt werden, een gesprek aan; in de eerste plaats over de wijze van oorlogsvoeren der Europeanen en over het gebruik van het geschut; zij gaven hem te kennen, dat wanneer het fort Amerongen eenmaal zoude ingesloten zijn, onze troepen het er bezwaarlijk zouden kunnen houden, zoodra de levensmiddelen verbruikt waren, en dat het daarom beter was, dat de onzen naar het strand terugkeerden, dat deze bovendien reeds genoeg van het land gezien hadden, en dat dit land toch niet genoeg koffij en suiker konde opleveren voor het Nederlandsche Gouvernement, hetwelk steeds meer verlangde en nimmer genoeg had, zoodat de bevolking, welke slechts de velden zoude moeten bearbeiten, ten laatste geen tijd meer zoude overblijven om te bidden. Tegen vier ure in den namiddag keerde Dato *Bagindo-Alam* met zijn gevolg terug; nu kregen de beide gijzelaars hunne paarden en sabels weder, met vergunning om naar het fort terug te keeren, doch bij het afscheid, waarbij de meeste beleefdheid werd in acht genomen, werd hun te kennen gegeven, dat Toeankoe *Tamboesy* zijnen invloed in het land van Rauw zoodanig gelden deed, dat de vroegere vriendschapsbetrekking met het Gouvernement, niet zoude kunnen blijven bestaan. De luitenant *Poland* keerde met den *Tommongong Kerto-di-Redjo*, alsnu naar het fort Amerongen terug, alwaar het gesprek, hetwelk de hoofden met hem gehouden hadden, stoffe leverde tot ernstig nadenken; te meer daar het den majoor *Eilers* niet was mogen gelukken op Dato *Bagindo-Alam* iets uit te werken.

Het was omstreeks dezen zelfden tijd dat zich het gerucht verspreidde, dat het fort Amerongen met eenen vijandelijken

aanval bedreigd was; een gerucht, waarvan de ongegrondheid later bleek. Hetzelve had niettemin het gevolg gehad, dat 4000 Bata's op den 9den October zich derwaarts begeven hadden, en ofschoon zij naar Mandehiling werden teruggezonden, omdat hunne tegenwoordigheid voor alsnog niet noodig geacht werd, kon dit blijk van gehechtheid, zoomede de vaardigheid en spoed waarmede dit volk was ter hulp gesnel, ten minste eenigzins tot gerustheid strekken van de bezetting, voor welke de toekomst zoo duister begon te worden.

Den 12den October werden kledingstukken en arak voor de troepen in Rauw, van Ayer-Bangies aangebragt, en reeds den daaropvolgenden dag een gedeelte daarvan naar Loender gezonden, ten behoeve van de bezetting der redoute aldaar. Intusschen bleef er groot gebrek bestaan aan geld en vele andere noodwendigheden, weshalve een Amboinesch fuselier naar Natal werd gezonden tot de overbrenging van eenen brief, waarbij op de spoedige toezending van geld, als anderzins aangedrongen werd.

Inmiddels werden van allerwege ongunstige berigten ontvangen; men vernam dat Toeankoe *Tamboesy* zich in gemeenschap had gesteld met de bevolking van Alaban-Pandjang en omstreken, met het voornemen om gezamenlijk binnen Rauw te vallen, en kreeg men hoe langer hoe meer reden om de bevolking van Rauw te wantrouwen; de kwalijkgezindheid van deze bevolking bleek onder anderen overtuigend, bij gelegenheid der gewone wekelijksche vergadering, welke op den 16den October met de inlandsche hoofden gehouden werd, van welke vergadering niet alleen het hoofd van Padementingi, Dato *Bagindo-Alam*, ten derde male wegbleef, maar bij welke ook Dato *Melintang* van Loebo-Layang en eenige andere hoofden, ontbraken; de beide genoemde kampongs waren bovendien meer dan gewoonlijk verschanst geworden, en derzelve bewoners weigerachtig in het nakomen der bevelen, welke hun van wege het Gouvernement gegeven werden.

Het kanon van twee pond, waarvoor de luitenant *Poland*, zoo goed als de middelen zulks toelieten, een affuit had laten inrigten, zoodat van dit stuk weder kon worden gebruik gemaakt, werd den 17den October naar Loender gezonden, om dien post, in welks omtrek toen nog alles rustig was, in eenen meer verdedigbaren staat te brengen. Voorts werd aan de bevolking last gegeven, om het fort Amerongen van rijst en olie te voorzien, tegen betaling met stofgoud, tot welken maatregel men door gebrek aan geldspecie gedwongen werd; hierbij werd echter bedongen, dat dit goud, des verkiezende, later weder zoude worden ingewisseld tegen drie-en-twintig Spaansche matten het tãhil, zoodra slechts geld van Natal of Ayer-Bangies zou worden aangevoerd.

Den 18den October werd het berigt ontvangen dat Toeankoe

Tamboesy binnen Rauw was gevallen, en dat de helft van zijn volk zich te Loebo-Layang ophield; tevens vernam men dat verscheidene kampongs van het landschap Rauw waren afvallig geworden. Te vergeefs werd de *Jang-di-Pertoean* dien dag tweemaal ontboden; hij zond de zendelingen der onzen met een onbescheiden antwoord terug; eene poging welke den volgenden dag tot dat einde andermaal gedaan werd, slaagde niet beter, terwijl de *djang-sekar* en politie-dienaar welke tot hem gezonden werden, met bedreigingen werden teruggejaagd. Dien dag (19 October) kreeg men voorts het bericht, dat geheel Rauw in opstand was en dat Toeankoe *Tamboesy* door eenige priesters van Padementingi, binnen Kotta-Radja was ingehaald geworden. De onderscheidene hoofden uit Rauw werden dien dag opontboden, doch geen hunner gaf daaraan eenig gevolg, uitgezonderd Dato *Kalie-Bagindo* van Tantarom, die den luitenant *Poland* ten aanzien der Rauwenaars vooral behoedzaamheid aanbeval, en op het verzoek daartoe door de onzen gedaan, 's namiddags om vier ure eenige flesschen olie en eene hoeveelheid rijst binnen het fort liet bezorgen.

Van dezen staat van zaken, welke hoe langer hoe bedenkelijker begon te worden, terwijl het te voorzien was dat het fort met het kampement Amerongen, zoo mede de redoute te Loender weldra geheel zouden zijn ingesloten, werd naar Ayer-Bangies berigt afgezonden, doch de bediende van den luitenant *Popje*, die met vier man uit Mandehiling met de overbrenging van dit berigt gelast werd, werd opgevat, zoodat deze poging mislukte; twee van de manschappen welke hem vergezelden, ontsnapten en bragten daarvan de tijding.

's Middags om half twaalf zond de majoor *Eilers* eene patrouille van 100 man, onder bevel van den luitenant *Poland*, naar de kampong Hatar, waar de *Jang-di-Pertoean* gewoonlijk verblijf hield; deze kampong bleek genoegzaam verlaten te zijn; vijf personen welke in dezelve gevonden werden, werden gevankelijk medegevoerd, en één derzelve willende ontvlugten, werd gedood. De patrouille begaf zich voorts naar Padementingi; doch alle pogingen welke de luitenant *Poland* aanwendde om het hoofd dier kampong tot een gesprek over te halen, waren vruchteloos; hij bleef halstarrig weigeren zich te vertoonen, en de inwoners van de kampong namen eene dreigende houding aan. De patrouille keerde dien ten gevolge onverrichterzake naar het kampement terug. 's Avonds om zeven ure werd de inlandsche fuselier *Rava*, van vijf Bata's vergezeld, naar Ayer-Bangies gezonden, ten einde andermaal te beproeven aldaar eenen brief te bezorgen; aan deze manschappen gelukte het in de duisternis het kampement ongemerkt te verlaten en zich boschwaarts te begeven, ten einde zoodoende Limoen-Manies te bereiken. 's Nachts om elf ure

kwamen 50 Bata's van Mandehiling aan, en bragten eenen brief van den regent *Radja-Gedobang*, waarbij deze van zijne op handen zijnde komst mededeeling deed.

's Morgens om zeven ure, van den 20sten October, rukte eene menigte volk uit de kampong Padementingi, op het fort en kampement aan, en kort daarop werden ook eenige gewerschoten door dezelve gelost; weinig tijds nadat die van Padementingi de vijandelikheden op die wijze hadden aangevangen, zag men ook uit de kampong Tantarom eene vrij aanzienlijke magt te voorschijn komen, om aan dezelve deel te nemen; eene kazerne van de Bata's, benevens eene keuken, welke beoosten en benoorden het fort gelegen waren, geraakten kort daarop in brand, en weinig tijds later waren fort en kampement geheel door den vijand omsingeld. Aan vijf Bata's, welke door den regent van Mandehiling waren afgezonden, om berigt te geven dat deze den volgenden nacht met eene aanzienlijke magt zoude komen opdagen, gelukte het nogtans 's nachts om twaalf ure, dwars door de vijandelijke legerplaats eenen weg te vinden, en deze bragten ook de tijding dat het den fuselier *Rava* met de zijnen gelukt was, met den brief voor Ayer-Bangies, Limoen-Manies te bereiken. Den daaropvolgenden dag (21 October) viel weinig belangrijks voor; 's avonds om elf uur werden fort en kampement hevig beschoten, zonder dat zulks eenige gevolgen had, en weinig tijds later rukte de regent van Mandehiling met Dato *Radja-Gagatengeärie*, benevens 600 Bata's binnen het kampement.

Den 22sten October werd op het fort Amerongen het berigt ontvangen, dat de post te Loender zich nog in goeden staat bevond.

De vijand ging steeds voort met de onzen, zooveel in zijn vermogen was, in te sluiten, en alle gemeenschap met de bezetting, den toevoer van leefstogt en andere behoeften, voor dezelve moeilijk, ja genoegzaam onmogelijk te maken; zelfs begon hij, met dat oogmerk, om het fort en kampement verschansingen op te werpen en bentsingen aan te leggen. Zoo werd met het aanbreken van den dag, op den 25sten October, eene zoodanige vijandelijke benting noordwaarts van het fort Amerongen ontwaard, welke vermoedelijk gedurende den nacht was opgeworpen, en waaruit op de onzen, zoo zij het hoofd slechts boven de borstwering vertoonden, geschoten werd.

(Vervolg hierna.)

EEN WOORD OVER HET AANVULLEN DER KADERS.

(Ingezonden.)

Ofschoon wij de overtuiging hebben, dat de volgende opmerkingen, geenszins op alle regimenten van toepassing zijn, en er ook na de in-

zending van dit stuk, weder eene doelmatige verordening voor de aanvulling der kaders, van regeringewege is uitgevaardigd, nemen wij dit artikel, om deszelfs welmeenende strekking, gaarne op. Door deze en geene wisseling van denkbeelden over dit gewichtig onderwerp, zal men de aandacht van het bestuur kunnen trekken op de geschiktste middelen voor de aanvulling van een goed kader. Wij gelooven echter bij deze opmerkingen nog te kunnen voegen, dat het wellicht gunstig op het in dienst houden van goede onder-officieren zoude kunnen werken, wanneer men het onderscheidings-teeken voor 12 en 24jarige trouwe dienst, voor onder-officieren, eenen anderen vorm gaf, dan die welke thans bestaat. B. v. als men aan den onder-officier, dien men na expiratie van dienst wenschte te behouden en als hij zich voor acht of tien jaren reëngageerde, een zilver dienstteeken gaf, in den vorm van een kruis, aan een eenigzins gewijzigd lint, met aanspraak op eene verhooging van soldij of kledingsfonds, en de stellige verzekering van civiele verzorging, bij voortgezette, stipte pligtvervulling en goed voorbeeldig gedrag. Ook aan de zoodanigen, zou men, als bij uitzondering, en bij andere gunstige aanbevelenswaardigheid, de vergunning tot het aangaan van huwelijken kunnen toestaan. De invloed van de onmiddellijke chefs op de kaders, zouden dan ook dienen verhoogd te worden, onder eene duidelijk en categorischgewijze voorgeschrevene verantwoordelijkheid.

Wij houden ons ook overtuigd, dat de uitgedeelde Russische decoratiën zeer gunstig zullen gewerkt hebben, indien de chefs hierin met gewenschte onpartijdigheid en menschenkennis zijn te werk gegaan. De eerste indruk zal wel niet zonder wangunst gebleven zijn, doch dit behoort onder de menschelijke zwakheden, die bij rijpere en bezadigder beoordeeling, allengskens plaats maken voor billijke goedkeuring.

De Redactie.

Het is eene Europesche klagt, dat de kaders bij de legers in geen bloeienden staat zijn, en tevens eene klagte die alle attentie verdient.

Niets is natuurlijker, dan dat men in 't belang dezer hoogstgewichtige zaak naspoort, op welke wijze het kwaad weg te nemen, dat een' zoo nadeeligen invloed op den welstand van het geheele militaire ligchaam uitoefent; en als eene bijdrage tot genezing dier kwaal, waaraan ook 't Nederlandsche leger lijdt, wagen wij het de volgende middelen op te sommen: Wij beginnen met de aanstelling der korporaa's.

De bataillons-kommandanten gelasten de manschappen voor de bataillons-school op te geven, die geschiktheid hebben tot den graad van korporaal; maar, is het aantal vrijwilligers gering, de sujetten die aanleg hebben om goede korporaa's te worden, zijn nog in minder getal voorhanden. De bataillons-chefs echter, vreezende dat de inspecteurs over de slecht bezochte scholen zullen klagen, voegen er, op hun gezag en naar hun goeddunken, de ontbrekende manschappen bij — maar wat is daarvan het resultaat?

Bij eene aanvraag naar korporaa's bij de kompagnieën, vullen de kapiteins, welke het belang van de dienst naar eisch behartigen en er op gesteld zijn bekwame sujetten voor te dragen, den staat op het rapport dikwijls in, met het ontkenkend *nihil*. Nu komt de menschenkennis van den regiments-chef in 't volle daglicht. Hij vraagt de lijst der scholieren, laat de manschappen op 't rapport verschijnen, monstert hen op het oog, d. i. oppervlakkig, en — de korporaa's zijn geschapen!

Weldra echter openbaren zich de naweën van zulke scheppingen. De sergeant-majoor komt bij zijn kapitein met eene droevige jeremiade, dat de soldaat N., die hoegenaamd geene geschiktheid voor korporaal bezat, evenwel in dien rang bij de kompagnie zal optreden. De kapitein, zowel als de bataillons-kommandant, zijn van de benoeming onbewust.

Intusschen aanvaardt de korporaal zijne functiën en geeft even spoedig blijken van onbekwaamheid. Op wien rust nu de schuld van die ongelukkige keus?

Voorzeker, noch op den bataillons-kommandant, noch op den kapitein, en de chef is boven alle openbare berisping verheven!

De kapitein, uit wiens kompagnie de nieuwe korporaal is genomen, ontkent met evenveel regt zijne schuld, en zoo gebeurt het, dat het verongelukte sujet in zijne eigene kompagnie terugtreedt, dat men den kommandant dier kompagnie een goed korporaal in ruiling afneemt, en om de maat der ongerechtigheid vol te meten, er bijvoegt: *op deze wijze zal ik u wat meer waarde leeren hechten aan de voordragt tot korporaal.*

De ontkenning dier voordragt bezorgt hem het antwoord: *dan hadt gij dien soldaat niet op de bataillons-school moeten zenden*; en als de kapitein ook deze beschuldiging van zich afwerpt, en ze met alle regt op de schouders van den bataillons-chef legt, wordt de verdrietige discussie wel eens versmoord, met het oude magt- en stopwoord: *Mijnheer, zwijg!* Wij beweerden daarom, dat men altijd slechte kaders zal hebben, zoolang de benoeming der korporaa's bij de chefs berust. Die magt moest aan de kapiteins geschonken zijn.

Bij de tegenwoordige inrigting lijdt alzoo de vraag des kapiteins veelal schipbreuk, als hij zijne goede soldaten polst, of ze lust hebben om korporaal te worden.

De korporaal is toch een: *je ne sais quoi*, de zondenbok der kompagnie; de rang van onder-officier lacht hem toe, maar op eene distantie van 8 à 10 jaren is die lach niet hartelijk noch animerend. Hij bedankt zijn kapitein voor de eer der gele strepen, en deze matigt zijne droefheid over dit blaauwtje gemakkelijk, want — hij houdt een goed soldaat te meer in zijne kompagnie.

Stond nu de keus voor zijne eigene korporaa's aan den kapitein, dan deed hij meer moeite om den weëzin dier soldaten tegen de korporaa's-betrekking te overwinnen, en de gedachte, dat zij bij hunnen chef en bij hunne kompagnie bleven, zou hiertoe veel bijdragen, vooral het laatste; want een soldaat is even sterk gehecht aan zijne kompagnie, als een burger aan zijn huislijken kring. Al verder moest de sergeant-majoor ook door den kommandant gekozen worden. Hij bekleedt eene hoogstgewichtige betrekking bij de kompagnie, en zijne administratie is moeilijk en vrij uitgebreid, maar wie is verantwoordelijk voor zijne getrouwe dienstverrigting? Immers de kapitein. Deze betaalt toch de leening als de sergeant-majoor ze eclipseert of er mede doorgaat. De chef verwijt den kapitein dat hij den sergeant-majoor niet behoorlijk surveilleerde, dat hij op kleine beginsels tot nalatigheid of oneerlijkheid niet genoeg lette, dat hij de leening door een officier had kunnen doen halen, enz., enz.; alle voorbehoedmiddelen in *theorie* gemakkelijk voor te schrijven, maar moeilijk uit te voeren in *praktijk*.

De slotsom van dit alles is, dat de kapitein het tekort maar eenvoudig bijpast, en dat de chef den sergeant-majoor remplaceert, veeltijds even ongelukkig, soms nog erger!

Men late daarom den kapitein de vrijheid, om een sergeant, gedurende drie maanden, bijv. de sergeant-majoor'sdienst te doen waarnemen, en bij geschiktheid dezen aan den chef voor te dragen.

Hierbij maken wij *en passant* de opmerking, dat er onzes bedunkens te weinig voor de opleiding van korporaa's tot fouriers, en van sergeants tot sergeant-majors, gezorgd wordt. Wij meenen dat er korpsen zijn, die deze gewichtige zaak geheel veronachtzamen, waarom het te wenschen was dat de inspecteurs hiervan nauwkenig nota namen. Waarom de luitenant-kwartiermeesters, hiernede speciaal belast, niet verantwoordelijk gesteld voor de vorderingen hunner leerlingen, even als de adjudanten gesteld voor die der recruten? Dit zou eene gewenschte uitkomst hebben.

Waarlijk, als wij dit alles goed nadenken, dan gelooven wij dat

het bestaan van goede kaders in de handen der chefs is en geen vrome wensch behoeft te blijven. Om dit nader te bewijzen diene het volgende :

Als een onder-officier, wiens dienst ten einde is, gereëngageerd zoude worden, behoorde men daartoe te raadplegen den kapitein der compagnie, den adjudant en het strafregister; indien deze hem de vereischten niet toekennen, moest zijn paspoort geteekend worden. Ook achten wij het niet ondoelmatig, dat de divisie-generaal zich bij de inspectie het strafregister der gereëngageerde onder-officiëren liet voorleggen, ten einde zich te overtuigen dat het nieuwe engagement voldoende gemotiveerd kon worden.

Deze zaak eischt vooral de noodige belangstelling en onpartijdigheid. Men zoekt bij die gelegenheid zoo gaarne iets in des onder-officiërs voordeel.

Is hij aan den drank verslaafd, dan heet het, dat dit toch meest buiten diensttijd geschiedt. — Speelt hij druk — 't is tot verstrooijing van drukke werkzaamheden; — is hij brutaal, het wordt toegeschreven aan oogenblikkelijke opgewondenheid. Maar men bedenke, hoe verschrikkelijk de gevolgen wel eens zijn van die gebreken, welke men zoo onvoorzigtig den mantel der liefde omhangt. Vele soldaten zijn zwaar gestraft, ja sommigen tot de ijzers verwezen, door het tergend gedrag van onwaardige onder-officiëren. Hoe dikwijls toch is des soldaats verzet tegen de onverbiddelijke krijgstuft, een natuurlijk, ja onvermijdelijk gevolg van de plagerijen eens onder-officiërs, die, door den drank verhit, zijn' overmoed aan de ondergeschikten koelt.

Men denke niet dat wij den onder-officier in het monnikskleed willen steken.

Integendeel — is zijne betrekking zoo gewichtig, dan is 't ook hoogst noodig dat hij een fatsoenlijk man zij, en om hem dit te doen blijven, behooren zijne chefs hem de bereidwillige hand te reiken. Zijn deze zelden in de gelegenheid om hem in 't pecuniëele van dienst te wezen, kleine genoegens, die een eergevoelig hart op hoogen prijs stelt, konden zij hem toch verschaffen, als hunne magt in 't straffen en beloonen wat minder beperkt was.

Men sta den kapitein toe, dat hij een braaf onder-officier, wanneer deze eene genoegelijke partij kan bijwonen, verlof kan geven om den geheelen nacht buiten de kazerne te blijven; 't zal hem een prikkel ten goede zijn, bij de gedachte, dat een doorgaans slecht gedrag, altijd eene weigering op dergelijk verzoek ten gevolge moet hebben.

Ook in 't financiële moest men den toestand der onder-officiëren verbeteren. Gedurende vier maanden in den zomer, moet hij toch in zijn rok, die f 16,76, en pantalon, die f 10,64 kost, de rekruten onderwijzen, en als hij, na verloop van dien tijd, zijne borst rauw geschreeuwd heeft, ontdekt hij tevens een deficit in zijne kas. Wij vragen voor hem nog 15 Cts. per dag voor zijn kleedings-fonds. Alsdan zouden ook die f 10 gratificatie vervallen, waarover de nieuwspapieren zich onlangs zoo ongerust maakten!

De tegenwoordige Minister van Oorlog heeft veel in 't voordeel van den onder-officier verrigt. Zoo juichen wij het toestaan van eene maand verlof, met behoud van tractement, van ganscher harte toe.

Ter loops merken wij nog aan, dat de adjudant-onder-officier ongetrouwd moet zijn. Er bestaan vele redenen die hiervoor pleiten. Wij stippen slechts het volgende aan :

De onder-officiëren bezoeken des morgens hunne sociëteit en gebruiken er hun borreltje, in meer of mindere mate, naar elks geaardheid. Van daar gaan zij aan tafel. Hoe ligt valt hier eene woordenwisseling voor, die niet altijd binnen de betamelijke grenzen der conversatie blijft, en zelfs wel eens tot dadelikheden overslaat. De tegenwoordigheid van den adjudant zou soortgelijke geschillen voorkomen of in der minne vereffenen.

Eindelijk nog iets over het strafregister der onder-officiëren en kor-

poraals. Naar ons inzien, moest de regiments-chef maandelijks de strafstaten op het rapport doen brengen, en dan, na rijp onderzoek, beoordeelen welke misslagen in 't strafregister behoorden ingeschreven te worden.

Men ga hierin vooral niet ligtvaardig te werk; men snijdt zoo spoedig iemand den weg af om ooit tot eenige betrekking te geraken, want velen zien meer op de *quantiteit* dan op de *qualiteit* der straffen. Staat nu een onder-officier, na volbragten diensttijd, naar eenigen post, dan opent men zijn geheel strafregister, en neemt te weinig in aanmerking, dat hij 12 à 16 jaren dienst heeft, in welke de minste overtreding, door sommige officieren althans, met de zwarte kool werd aange teekend! Hoe menigeen had ook in de laatste jaren een beter gedrag. Daarom moest alleen een extract van de laatste dienstjaren, uit het strafregister gegeven worden.

Ten slotte nog een enkel woord over den soldaat:

Waarom heeft een officier van de week het regt niet, om een soldaat, die zich als een goed krijgsman gedraagt en behoorlijk op 't avond-appel komt, permissie te verleenen om tot elf uren uit te gaan? Bestaat er eene geoorloofde gelegenheid om zich te vermaken, hoe zwaar wordt dan een levendig soldaat aangezocht, om eene weigering door insubordinatie te voorkomen of te trotseren!

Hoe menig goed soldaat bezweek in den strijd, en hoe menig officier legde hem de straf daarvoor op, met de heimelijke gedachte: *ik had gedaan als hij!*

R. x.

RESULTATEN DER SCHIETOEFENINGEN

EENER

KOMPAGNIE INFANTERIE.

Aan de Redactie!

Nevensgaande op het terrein bij de schietoefeningen gedane aantekeningen, worden de Redactie van den *Militairen Spectator* aangeboden, ten einde welligt Spectatoribus gelegenheid te geven, de licht- en schaduwzijden te toetsen en vergelijkingen te maken; nog meer echter met het oogmerk, wederkeerig welligt daartoe de gelegenheid te ontvangen, waartoe de *Militaire Spectator* misschien gelegenheid zal willen aanbieden, en verspreid garnizoen houdende onderdeelen van regimenten verpligten. Als niet voordeelig op de resultaten dezer oefeningen werkende, kan in aanmerking komen, dat de patronen, welke door de meeste schutters gedurende een jaar in de tassen worden gedragen en door verpakken aan gewigt of deugdzaamheid veelal geleden hebben, bij voorkeur eerst worden verschoten, ten einde hen van nieuwe te voorzien, om hen deze weder één jaar te laten dragen.

Van tien slaghoedjes in één pakje van 10 patronen, een' schutter uitgereikt en door hem achtervolgens verschoten, weigerde ieder hoedje bij den eersten slag, terwijl hetzelfde hoedje bij den tweeden slag de ontploffing der lading bewerkstelligde. Deze hoedjes, schijnbaar nieuwer dan de andere, schenen minder van pas, waardoor de eerste slag, zonder het slagkwik te ontploffen, gebroken werd, en eerst de tweede slag de noodige kracht konde toebrengen. Aan de kracht der veer was het niet te wijten, dewijl ter overtuiging daarvan, drie andere patronen met hetzelfde geweer werden afgeschoten door den eersten slag. Indien deze bemerkings bij de redactie in aanmerking komen, verzoek ik haar echter slechts te titelen: «Resultaten der schietoefeningen eener compagnie infanterie.»

B.

TREFFERS, door eenige Schutters op de onderstaande afstanden, van drie onmiddellijk op elkander volgende schoten, in gemiddeld 1' 20" gedaan, in de schijf gebragt.

OMSCHRIJVING.	SCHUTTERS.	Afstand in passen.	Gedane in Schoten.	De geheele schijf hoog en breed 2.3 el; getroffen	Het infanter.-front hoog 1.3 en breed 2.3 el.	Het vak van 0.3 el getroffen.
Van deze schoten werden drie onmiddellijk elkander opvolgende schoten in 1' 20" gedaan. Helder weder, weinig wind, de schijf geplaatst in het licht.	1 Sergeant en	100	6	5	4	2
	1 Sergeant	150	6	5	3	1
	1 Korpor. en	100	6	8	3	1
	2 Korpor ^s .	150	12	6	4	3
	8 Soldaten en	100	48	32	25	9
	5 Soldaten	150	30	17	15	5

RESULTATEN der door ééne compagnie infanterie, op de onderstaande dagen en afstanden gehouden schietoefeningen.

OPMERKINGEN.	Onderscheidene afstanden in passen.	Getal patronen op iederen afstand verschoten.	DE KOGEL HEEFT GETROFFEN:			KOGELS WELKE DE GEHEELE SCHIJF GEMIST HEBBEN.				TOTAAL DER		Totaal der mis- en raakschoten of getal der verschoten pa- tronen.
			De geheele schijf hoog en breed 2.3 el.	Infanterie-front hoog 1 el.		Over.	Regts.	Links.	Voor.	Mis- schoten	Raak- schoten	
				Vak, breed 2.3 el.	Vak, breed 0.3 el.							
Ten opzichte van de gesteldheid van weder en wind, valt op te merken, dat de oefeningen op den 20, 21, 27, 28 en 29 ^{sten} Junij, en 2, 3, 11 en 12 ^{den} Julij gehouden werden, dat de schijf in 't licht geplaatst en de wind links van achteren en links tegen was.	50	110	95	92	64	7	3	2	3	13 + 95 =	110	
	100	192	152	128	64	22	12	3	3	40 + 152 =	192	
	150	336	198	166	55	71	34	16	17	138 + 198 =	336	
	200	280	101	82	27	90	38	29	22	179 + 101 =	280	
	250	223	73	67	27	62	30	43	15	150 + 73 =	223	
Van de 1693 schoten, weigerde één schot; het slaghoedje ontplofte zonder het vuur aan de lading mede te deelen, een tweedeslaghoedje bewerkstelligde de ontploffing. Eenige treffers, voor de schijf aangeslagen, zijn niet als treffers, maar onder voor, als afwijkingen gerekend. De treffers welke in de gewone aantekeningen om schutters op hoogere afstanden te doen overgaan, dubbel rekenen, zijn hier slechts als één gerekend. De patronen waren van 9 wigjes.	300	550	132	106	48	163	96	114	25	398 + 152 =	550	
	1693	773	641	285	415	213	207	85		920 - 773 =	1693	

Volgens de op den 20, 21, 27, 28 en 29^{sten} Junij, en 2, 3, 11 en 12 Julij gehouden schietoefeningen, zouden van de 100 schoten de schijf getroffen hebben:

	50	100	150	200	250	300
	Passen.	Passen.	Passen.	Passen.	Passen.	Passen.
Kavallerie-front, breed 2,5 el.	86	79	39	36	33	28
Infanterie-front	breed 2,5 el.	84	67	49	29	17
	breed 0,5 el.	58	33	16	10	9

Verscheidenheden.

In de Duitsche *Allgemeine Zeitung* van den 9den Julij, vindt men een correspondentie-artikel over den tegenwoordigen toestand van het Nederlandsche leger, uit Amsterdam gezonden, en blijkbaar door een vreemdeling geschreven; dit artikel is in de *Allgemeine Militär-Zeitung* van den 1sten Augustus overgenomen. Wij deelen dit bericht aan onze lezers mede, als een bewijs dat onze krijgs-inrigtingen voor 't minst thans een weinig voordeeliger beoordeeld worden, dan vroeger het geval was.

«Eene algemeene conscriptie (*dienstpligtigheid*) met het stelsel van plaatsvervanging, is tot nog toe bijbehouden; een plaatsvervanger kost gemiddeld f 400 à f 500. De organisatie der infanterie verschilt niet veel van die der Pruisische; dit is vooral het geval met de jagers, die bijna op denzelfden voet als de Pruisische scherpschutters, geoefend en behandeld worden. De kleeding is ruim en staat goed, doch is niet zoo doelmatig als de nieuwe Pruisische modellen, die aan al de vereischten van gemak en gezondheidsregelen schijnen te beantwoorden. De sabel die kostbaar en de beweging hinderlijk is, is voor de infanterie afgeschaft (*geenszins by de jagers en grenadiers*); de onder-officieren (*tamboers en hoornblazers*) dragen de sabel als sieraad (?). De soldaat draagt zijne bajonet in eene scheede afzonderlijk aan een bandelier. Sedert een jaar zijn de percussie-geweren bij de infanterie ingevoerd; zij onderscheiden zich van de Pruisische percussie-geweren daardoor, dat de pistons niet neven, maar vertikaal op de zijden van den loop zijn aangebragt, iets dat zeer hinderlijk bij het mikken (*geenszins*) moet zijn. Het ledertuig, dat de infanterist over den schouder draagt, is ligt en smal; terwijl de ransel, zonder de borstriem, die de vrije beweging hindert, gedragen wordt. De scherpschutters der jager-bataillons, welke de patroontasschen, met 20 patronen gevuld, op den buik bevestigen, zijn zeer tevreden met deze dragt, en willen overigens niets weten van de nadeelen die men daaraan wil toekennen.»

«Bij de kavallerie zijn de kurassiers in dragonders herschappen, vormende alzoo een midden tusschen zware en ligte kavallerie. Zij dragen helmen, en zijn met zeer lange (?) ka-

rabijnen gewapend, waarop, voor het gevecht te voet, de sabel kan geschroefd worden.»

«De artillerie heeft, zoowel wat hare sterkte als organisatie betreft, zeer groote veranderingen ondergaan; de rijdende artillerie o. a., is in getalsterkte zeer verminderd. Voor het veldgeschut is een ligter systema ingevoerd, waardoor de stukken thans met 6 man kunnen bediend, en door 4 man kunnen bewogen worden.»

«Wat den algemeenen indruk betreft dien de Nederlandsche militairen op den vreemdeling moeten maken, deze kan niet anders dan gunstig zijn; het officiers-korps schijnt bovenal in alle opzichten roemenswaardig. In hunne dienstbetrekking zijn de Nederlandsche officieren even ver van die meesterachtige klein-geestigheid, als van het Cynische *laisser aller* verwijderd, terwijl zij in hunnen gezelschappelijken omgang eene fijne beschaving aan den dag leggen, die niet algemeen daar te lande gevonden wordt. Als ik een oordeel mag vellen, op grond der kennissen welke ik in Holland gemaakt heb, dan moet ik gelooven, dat er onder de Nederlandsche officieren een bijzonder geestig en intellectueel streven bestaat, dewijl het grootste gedeelte verscheidene talen spreekt en met de duitsche en fransche litteratuur volkomen bekend is.»

Berigten uit Zweden doen het voorkomen dat koning *Oscar* groote hervormingen bij de krijgsinrigtingen wil invoeren. Daartoe is een aanzienlijk troepenkorps bijeengetrokken, voornamelijk met het doel om een nieuw exercitie-reglement te beproeven. Bij het opstel van dit reglement, zijn al de handgrepen en bewegingen, die alleen voor het paraderen dienen, weggelaten, en is alleen datgene opgenomen, wat voor de velddienst noodig en onontbeerlijk is.

Volgens een vrij geloofwaardig bericht uit Hamburg, zou het werkelijk waarheid wezen, dat aan het Pruisische gardekorps bij dag-order was verboden, aan de militairen van den rang van onder-officieren en daar beneden, om lid te worden van de *matigheds-genootschappen*.

Dit bericht is reeds door onderscheidene onzer dagbladen medegedeeld en gegispt geworden. Het militaire bestuur in Pruisen heeft echter in deze zaak consequent gehandeld, aangezien de voorschriften dier maatschappijen streng en zonder uitsluiting het gebruik van eenen drank ontzeggen, die door

hoogere bevelen, op bepaalde tijden, en wel bij manoeuvres, kampen, bivouacs, en op bepaalde feestdagen, aan de troepen moet uitgereikt worden, als een middel tot verkwikking, versterking en inwendige verwarming. Die hoogere bevelen zijn gegrond op medicinale consultatiën, welke op eene rijpe ondervinding steunen, en het is dus geenszins de vrees dat de soldaten te matig zouden worden, dat zij den zoogenaamden courage-drank (aldus door de voorstanders der matigheid genoemd) zouden versmaden, of dat daardoor een tak van industrie zoude benadeeld worden; maar het is eene handelwijze gegrond op een bestaand gebruik, dat door de hoogste magt als wet is voorgeschreven. Overigens wordt de *matigheid* in Pruisen als elders, door de krijgswetten gestrengelijk voorgeschreven.

In een der eerste nummers van het *Journal des Sciences Militaires* van dit jaar, komt een vrij belangrijk artikel voor, handelende over de *vergelijking der fransche troepen, met de uit de inboorlingen van het regentschap Algeria tezamen gestelde benden, ten opzichte van de dienst op die kusten*. Daaruit wordt de gevolgtrekking opgemaakt, dat het fransche gouvernement de noodzakelijkheid wel zal inzien om de inlandsche benden allengskens te vermeerderen, omdat deze, onder de aanvoering van fransche officieren, de middelen zullen aan de hand geven om het bezit van het Regentschap te bestendigen. De *Allgemeine Militär-Zeitung* van den 1sten Augustus, neemt eenige van de voornaamste zinsneden uit dat artikel over, en dit voorbeeld volgende, leveren wij aan onze lezers het navolgende:

« De bedroevende verhouding van het getal zieken, tot de effectieve sterkte der fransche soldaten, wisselt af, naar gelang van het seizoen en naar den graad van inspanning welke men van hen moet vorderen, alsmede naar de keuze van het oord waar de troepen stand houden, eindelijk naar het getal en de afstanden welke de verschillende afdeelingen moeten doorloopen. Deze verhouding heeft, zelfs in de beste tijden, afgewisseld tusschen het *een vyfde* tot het *een vierde* der geheele sterkte. Op het einde van 1842, en dus na zeer bedrijvige expeditiën, was het getal der zieken minder dan de *helft*, doch grooter dan *een derde*, en alzoo nabij *drie achtste* van de effectieve sterkte; meermalen is de verhouding zelfs grooter geweest. »

« Bij de troependeelen, uit inboorlingen tezamen gesteld, heeft dit niet plaats; het getal hunner zieken is onbeduidend, en overschrijdt nimmer de verhouding welke in Frankrijk bij de troepen gewoonlijk plaats grijpt, d. i. *een twintigste*. »

« Na deze opgaven, berekenen wij, dat van de 1000 fransche soldaten, welke naar Algiers worden overgebracht, voor de dienst, voor de expeditiën, en voor het gebruik tegen den vijand, slechts 625 gezonde en strijdbare manschappen beschikbaar zijn. »

« Nu is het waarheid, dat 80000 fransche soldaten te Algiers ruim tachtig millioenen francs (*dit zal wel niet het maximum zijn*) kosten; zoodat elk soldaat het budget met 1000 francs bezwaard. De soldaat inboorling komt ten hoogste op 800 francs 's jaarlijks te staan. Wanneer men nu het verschil der kosten voor een Franschman en een inboorling, met de hierboven opgegevene verhouding der zieken vergelijkt, dan komt men tot de navolgende overwegingen: *Vyftig duizend* gezonde en strijdbare fransche soldaten, kosten tachtig millioenen francs; hetzelfde getal inboorlingen, goed georganiseerd en voor alle diensten bruikbaar, zal slechts twee en veertig millioenen francs op het budget vorderen. Keert men deze beschouwing om, dan zal men ontwaren, dat de *tachtig millioenen francs*, die *vyftig duizend* gezonde fransche soldaten beschikbaar stellen, eene effectieve sterkte van *honderd dui-*

zend en eene presente sterkte van *vyf en negentig duizend* strijdbare inboorlingen zullen opleveren; eindelijk, om ons nog duidelijker en meer praktisch uit te drukken, zoo zullen de uitgaven op het budget, die noodig zijn om 10000 gezonde en beschikbare fransche soldaten in Algerie te onderhouden, voldoende zijn, om 19000 gezonde strijdbare Arabieren, voortdurend onder de wapenen te hebben. Eene presente sterkte van 10000 gezonde en beschikbare fransche soldaten in Algiers, vooronderstelt nog 6000 man die daar ziek liggen, wegwijnen en sterven; te zamen onttrekken zij alzoo in het moederland 16000 arbeiders aan den akkerbouw en nijverheid. »

De gevolgtrekkingen welke de schrijver van dit artikel uit deze opgaven opmaakt, zijn voor het buitenland nog al opmerkelijk; want ofschoon zij geheel eigenaardig en echt fransch, en dus geenszins vrij zijn van opgeblazenheid, is het daarom niet minder waar, dat zulk eene redenering bij de groote massa der Franschen ingang zal vinden. De bedoelde gevolgtrekkingen komen hierop neder:

« Twee beschouwingen blijven nog overig, doch die hier slechts zullen worden aangestipt, omdat de bevestiging van haar gewigt aan de toekomst moet overgelaten worden. »

« De militaire organisatie van Algiers, door eene strijdmagt uit inboorlingen bestaande, onder de leiding van fransche chefs, zou voor zeker de bezorgdheid doen verdwijnen welke men voor deze bezetting noodwendig koesteren zal bij het uitbreken van eenen Europeschen oorlog. Van het oogenblik af dat wij in Algiers beschikbaar hebben eene armee van inboorlingen, van voldoende sterkte, goed onderhouden — eene armee, in één woord, die zich daar te huis gevoelt, — van dat oogenblik af, wordt die bezetting bijna onaantastbaar, of voor 't minst beter te verdedigen, en geenszins zóó blootgesteld dan het grootste gedeelte der kusten van het moederland. »

« De tweede beschouwing is van nog grooter gewigt. Bij de aangeboren neiging der Algerijnsche bevolking voor den krijg, bij den toestand van krachtige onbeschoftheid waarin zij zich nog bevindt, en waarin zij voorzeker nog vele jaren verkeer zal, heeft men voor de rekrutering daar ter plaatse geen zorg te koesteren. Het zou zeer gemakkelijk vallen om van de 15 tot 20 zielen, een soldaat voor de dienst te kunnen bestemmen; dat wil zeggen, dat er mogelijkheid bestaat, om, in korten tijd, 500000 man aldaar onder de wapenen te brengen. Algiers kan alzoo voor ons worden wat Gallie vroeger voor Rome was. Wanneer de dag — zoo men wil niet verre meer — angebroken zal zijn, op welke Frankrijk zijne linie-troepen en zijne reserve kan doen voorafgaan door die naar oorlog en plundering hakende horden, door die vlugtige scharen van gevreesde partijgangers — wanneer het eenmaal in den zin kwam, om dezen woedenden en vernielenden stroom voor zich uit op Europa te doen losbreken, wie zou dan nog willen beweerden dat wij geene geallieerden hebben, en wie zou het dan wagen Frankrijk te beleedigen? »

De laatste gevolgtrekking is zonderling, doch wanneer de fransche armee niet de acht en vrees inboezemde, voortvloeiende uit den strijdbaren geest en den behaalden roem der fransche natie, voorwaar een *bluf* (men vergeve ons deze triviale uitdrukking) als de zooveen medegedeelde, zou niet in staat wezen aan de Franschen eenige strijdbare achtbaarheid te geven. Intusschen blijft het echter waarheid, dat bij eene voortgaande beschaving der Algerijnsche bevolking, aan Frankrijk vele hulpbronnen voor de vorming van deszelfs strijdmagt zullen geopend worden, vooral voor de lichte kavallerie. Vooreerst, echter, zullen de Franschen die horden niet uit Algiers voeren, evenmin als men hier te lande het denkbeeld zou opvatten om eenige duizende menschenetende Bata's van Sumatra naar herwaarts te transporteren, tot schrik van hen waarmede wij in oorlog gewikkeld werden. Trouwens men zou die Bata's geschikt kunnen stellen tegen over de Algerijnen van den schrijver, wel te verstaan op het papier.

BIJLAGE III.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIREN SPECTATOR, 13^{de} DEEL, N^o. 3.

Maand September 1844.

LAATSTE BENOEMINGEN, OVERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMD:

Bij het 7de reg. inf.: tot kap. van de 5de kl., de 1ste luit. J. M. Schreurs, van het 1ste reg. inf. Bij het 8ste reg. inf.: tot kap. van de 2de kl., de kap. der 5de kl. F. M. J. L. de Witt, van het reg. Bij het 5de reg. art.: tot luit.-kol., de maj. W. Bentinck, van het reg. Tot maj.: de kap. der 1ste kl. W. H. J. van Wassenaar Pancras, van het 1ste reg. art. Tot kap. der 1ste kl.: de kap. der 2de kl. H. A. Gobius, van den staf der art. en gedetacheerd bij de K. M. Akademie. Bij het 2de reg. art.: tot kap.-adj., de kap. der 5de kl. J. C. Launspach, van het 5de reg. art.

Verplaatsingen.

Bij het reg. gren. en jag.: bij de bat. gren., de kap. J. F. van Hoey Schilthouwer, van het 7de reg. inf. Bij het 8ste reg. inf.: de 1ste luit. J. Kuhle, van het 5de reg. inf. Bij de veld-kompagnien van het 1ste reg. art.: de kap. M. G. van Raaden, van de veld-kompagnien van het 2de reg. art.

De 2de luit.-ing. W. W. van Doorninck, van den Helder naar Doesburg.

Eervol ontslagen.

De 1ste luit. op non-act. van het 5de reg. drag. J. A. de Vos van Steenwijk, genaamd van Essen, onder toekenning van den rang van ritmeester. De kap.-adj. J. C. Wagner, van het 2de reg. art., eervol uit de betr. van adj. ontslagen, en ingedeeld bij eene der veld-kompagnien van het korps.

Tydelyk nonactiviteits-tractement verleend aan:

Den kap. D. A. Staats, van het reg. gren. en jagers.

Nonactiviteits-tractement verleend in afwachting van nadere beschikking, aan:

Den luit.-kol. M. H. Beeckman, van het 5de reg. art.

Titulaire rang verleend:

Die van majoor: aan den gep. kap. A. H. van Karnebeek.

Overleden.

De 2de luit. E. C. F. A. Gall, van het 1ste reg. inf. De 1ste luit. L. Harbauer, van het reg. rijd. art. De 1ste luit. A. M. Hoedt, van het 2de reg. inf.
